

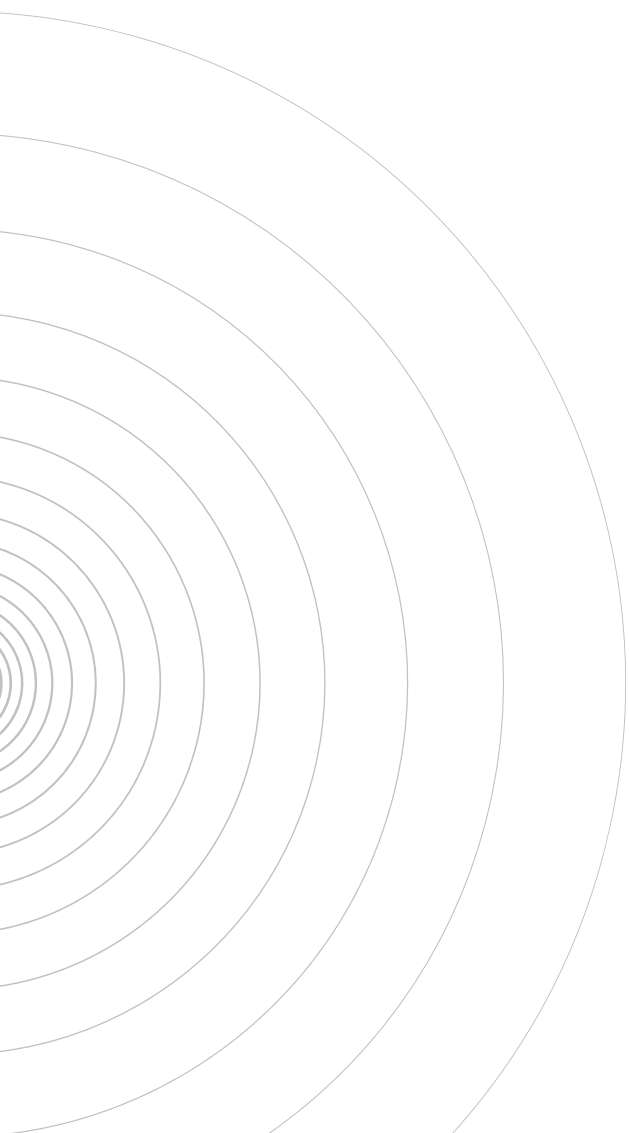
RAPPORT FRA STORBYPROSJEKTET

Hovedstadens og regionsentrenes betydning for regional og nasjonal innovasjon

RAPPORT FRA STORBYPROSJEKTET

Hovedstadens og regionsentrenes betydning for regional og nasjonal innovasjon

Juni 2005

INNHold

1. Innledning	4
2. Mandat og organisering	5
Mandat	5
Regionale styringsgrupper	5
Faser i prosjektet	6
Definisjon av begreper	6
3. Gjennomføring	7
Kontakt med regionale styringsgrupper	7
Konferanse i Bergen	7
4. Kunnskapsgrunnlag	8
Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner	8
Regionenes tilstand	8
Kulturnæringene i storbyregionene Oslo, Bergen, Tr.heim og Stavanger	9
Storbyen som motor for innovative prosesser	9
Om byenes rolle i innovasjonsarbeid – erfaringer fra nordiske land	12
5. Storbyenes innspill	16
Oslo	16
Kristiansand	19
Stavanger	20
Bergen	21
Trondheim	22
Tromsø	24
6. Sentral styringsgruppes vurderinger	27
Oslo	28
Kristiansand	28
Stavanger	29
Bergen	30
Trondheim	31
Tromsø	32
7. Sentral styringsgruppes anbefalinger	33
Vedlegg: Oversikt over forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter	35

1. INNLEDNING

Prosjektet "Hovedstadens og regionsentrenes betydning for regional og nasjonal innovasjon", heretter kalt "Storbyprosjektet" er ett av prosjektene under regjeringens satsing Innovasjon 2010, lansert på Innovasjonskonferansen 10. februar 2004 av daværende næringsminister Ansgar Gabrielsen. Hovedformålet for innovasjonsprosjektene er å bidra til å konkretisere og videreutvikle regjeringens helhetlige innovasjonspolitikken der regjeringens visjon er at Norge skal bli ett av verdens mest nyskapende land.

I Storbymeldingen (St. meld. nr 31, 2002-2003) slår regjeringen fast at storbypolitikk skal være del av en helhetlig regionalpolitikk. Dette er en erkjennelse av at storbyene spiller en sentral rolle i regional og nasjonal utvikling, og i Regionalmeldingen (St. meld. nr 25, 2004-2005) ser vi at det nettopp er et økt fokus på byenes rolle i regionalpolitikken. Regjeringen ønsker at storbykommunene selv skal definere sine roller. I storbyprosjektet har storbykommunene blitt utfordret til å definere sin rolle som motor for innovasjon, regionalt og nasjonalt. Storbyprosjektet legger til grunn storbymeldingens definisjon av norske storbyer. I storbymeldingen defineres de seks landsdelssentrene Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø som storbyer, ut fra en samlet vurdering av størrelse og rolle i sin landsdel.

Innledningsvis ble viktige føringer for mandatet utarbeidet av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) og Moderniseringsdepartementet (MOD). Senere har dette prosjektansvaret blitt overført til KRD, og virkemiddelaktørene SIVA, Innovasjon Norge (IN) og Norges forskningsråd fikk i oppgave å videreutvikle mandat og prosjektplan. Mandatet ble godkjent i Regjeringens Innovasjonsutvalg i august 2004. Prosjektet har en sentral styringsgruppe bestående av representanter fra SIVA, IN, Forskningsrådet, KRD, NHD og Kommunenes sentralforbund (KS). I tillegg har det blitt etablert seks regionale styringsgrupper.

De siste årene har det vært økt samarbeid mellom virkemiddelaktørene, og i desember 2004 ble SIVA, IN og Forskningsrådet enige om en samarbeidsavtale. Storbyprosjektet er et samarbeidsprosjekt som er helt i tråd med intensjonene i samarbeidsavtalen. Prosjektet har vært en arena hvor virkemiddelaktørene har kunnet diskutere sine ulike roller i forhold til økt satsing på innovasjon i byene. Internasjonalt er det stort fokus på storbyer som viktige utviklingsmotorer, og offentlige satsinger for å styrke disse. Virkemiddelapparatet ønsker å bidra til at man også skal lykkes med en styrking av byenes rolle som motor for innovasjon i Norge.

Juni 2005

2. MANDAT OG ORGANISERING

I mandatet for storbyprosjektet heter det at ” Storbyprosjektet skal bidra til økt innovasjon i hovedstaden og regionale sentra og styrke rollen som motor for regional og nasjonal innovasjon. Det skal skje gjennom samarbeid mellom næringsliv, kunnskapsorganisasjoner og offentlige myndigheter”. Oppgavene i prosjektet er spesifisert som å

- a) Avdekke *innovasjonsevnen* i hovedstaden og regionale sentra
- b) Se på hovedstadens og regionsentrenes *utfordringer* når det gjelder å fremme innovasjon
- c) Se på hvordan hovedstaden og regionsentra kan fungere som *motorer* for økt regional og nasjonal innovasjon og verdiskaping
- d) Avdekke *hindringer og suksessfaktorer* for økt innovasjon, bidra til å *systematisere og identifisere viktige prosesser i samspillet* mellom hovedstaden, regionale sentra og omlandet, og komme med forslag til *tiltak for å fjerne hindringer for innovasjon*

Prosjektet baseres på kartlegginger av handlingsrommet, og man ser på eksisterende rammebetingelser og virkemidler for å fremme innovasjon. Prosjektet skal være fremtidsrettet ved å belyse hvordan storbyene kan bli mer konkurransedyktige når det gjelder å *utvikle, beholde og tiltrekke seg kunnskapsbasert næringsliv og kompetanse* i forhold til tilsvarende regioner internasjonalt. I tillegg skal prosjektet se på internasjonale erfaringer innenfor innovasjonsarbeidet og hvilke faktorer som kjennetegner norske regioner med vekst.

Storbyprosjektet har en sentral styringsgruppe sammensatt av følgende personer:

Karl Reinhold Halmeid, direktør IN (leder)

Hans L. Clementz, rådgiver KS

Pål Gretland, underdirektør NHD

Morten Gulsrud, underdirektør KRD

Endre Rudolfsen, rådgiver KRD

Terje Handeland, viseadministrerende direktør SIVA

Trond Værnes, spesialrådgiver Forskningsrådet

Sentral prosjektleder for storbyprosjektet er Eline Paxal, IN. Prosjektleders engasjement varer frem til 1. juli 2005. Prosjektet har vært finansiert i fellesskap av KRD, NHD, SIVA, IN og Forskningsrådet og har i hovedsak gått med til å dekke sentral prosjektledelse. Kostnader forbundet med arbeidet med storbyprosjektet regionalt har så langt blitt dekket av regionale aktører.

REGIONALE STYRINGSGRUPPER

I arbeidet med storbypolitikk og en helhetlig innovasjonspolitikkk ønsket regjeringen at storbykommunene selv definerte sine roller. I stedet for et sentraltstyrt prosjekt valgte man derfor å organisere storbyprosjektet med seks regionale styringsgrupper. Storbykommunene fikk i oppgave å etablere de regionale styringsgruppene, og det var opp til storbykommunen å vurdere hva som var den mest hensiktsmessige måten å organisere de regionale styringsgruppene på. Slik sikret man forankring av prosessen hos regionale aktører og utnyttet den regionale kompetansen på feltet. Selv om de har mye til felles har også de seks byregionene ulike forutsetninger, utfordringer og muligheter. I Rogalandsforsknings rapport ”Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner” (RF – 2004/178), argumenteres det for at regionene har behov for ulike stimuleringsmidler

for å øke regionens verdiskapingsevne, og at tiltakene derfor bør utformes på regionenes egne premisser. Gjennom å organisere storbyprosjektet med regionale styringsgrupper er det tatt hensyn til dette. På den annen side har mobilisering av regionale aktører skapt forventninger regionalt om oppfølging av innspillene og prosjektforslagene, og om en videreføring av storbyprosjektet.

FASER I PROSJEKTET

I mandatet og prosjektplanen er storbyprosjektet delt inn i tre faser. Fase 0 gikk frem til årsskiftet 2004/2005. I løpet av høsten skulle prosjektet organiseres opp og de regionale styringsgruppene skulle foreta en kartlegging av kunnskapsgrunnlaget i regionen. I fase 1 av prosjektet, som avsluttes med denne rapporten, skulle byene, på bakgrunn av erfaringer og kunnskapsgrunnlaget som var fremskaffet i fase 0, sette i gang mindre pilot- og demonstrasjonsprosjekter som fremmer innovasjon, og komme med forslag til større prosjekter som kan settes i gang i en eventuell fase 2. Alle byene har nå levert prosjektforslag til den sentrale styringsgruppen som byene ønsker å satse videre på i fase 2. I prosjektplanen er en eventuell fase 2 beskrevet som den fasen som begynner etter 1. juli 2005 der man setter i gang utviklingsprosjekter med 5-6 års horisont.

DEFINISJON AV BEGREPER

Vi vil i det følgende si noe om styringsgruppens forståelse av begrepene som blir brukt i mandatet.

Innovasjon

Storbyprosjektet skal avdekke innovasjonsevnen i hovedstaden og regionale sentra. Styringsgruppen har lagt til grunn følgende definisjon på innovasjon:

"En innovasjon kan være et nytt produkt, en ny produksjonsprosess eller organisasjonsform, som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjon, eller i organiseringen av denne, for å skape økonomiske verdier. Det kan også dreie seg om å finne frem til helt nye markeder."

(Ref. St.prp. 51 Virkemidler for et innovativt og nyskapende næringsliv)

Motorrolle

Storbyprosjektet skal bidra til å styrke storbyenes *rolle som motor* for regional og nasjonal innovasjon. Denne motorfunksjonen forstår styringsgruppen som at bykommunen skal være en pådriver i forhold til samarbeid for økt innovasjon, både lokalt, regionalt og nasjonalt. Bykommunen skal motivere aktører fra næringslivet, kunnskapsinstitusjoner og offentlige myndigheter til å samarbeide om økt innovasjon, og ta en rolle i forhold til å samordne de ulike aktørene og bidra til best mulig organisering av viktige prosesser. Samtidig har det vært et poeng i prosjektet å utfordre de respektive bykommunene til selv å definere sin rolle som motor i regionen, utover det å være en tilrettelegger for prosesser. Hvordan byene har grepet tak i dette står nærmere beskrevet og kommentert i kapittel 6.

Storbyregion

I mandatet til storbyprosjektet er det bestemt at følgende byer skal inngå i prosjektet: Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Det er ikke entydig hva som betegner disse "storbyregionene". I dette prosjektet har det vært opp til den enkelte storbykommunen å selv definere storbyregionens rolle og omfang. De fleste har definert sin storbyregion som selve storbykommunen og et antall kommuner som omgir denne. Antall omegnskommuner varierer, og avhenger i stor grad av hvilke samarbeidsrelasjoner storbykommunen har til sine nabokommuner.

3. GJENNOMFØRING

KONTAKT MED REGIONALE STYRINGSGRUPPER

Kommunal- og regionalminister Erna Solberg sendte i september 2004 et brev til byrådslederne eller ordførerne i de seks byene der hun informerte om storbyprosjektet og ba bykommunene ta initiativ til å etablere regionale styringsgrupper for prosjektet. Representanter for den sentrale styringsgruppen hadde i løpet av høsten møter med alle bykommunene for å drøfte mandat og oppgave. I januar 2005 hadde den sentrale styringsgruppen møter med representanter fra hver av de regionale styringsgruppene. Der presenterte byene sine foreløpige planer for arbeidet med fase 1, frem til månedsskiftet april/mai da de skulle levere forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter. Flere av de regionale styringsgruppene hadde allerede forslag til mulige prosjekter som de da fikk diskutert i møtet. Gjennom hele prosjektperioden har i tillegg den sentrale prosjektlederen for storbyprosjektet hatt jevnlig kontakt med de regionale styringsgruppenes kontaktpersoner.

KONFERANSE I BERGEN

Den sentrale styringsgruppen inviterte representanter fra alle de regionale styringsgruppene til erfaringskonferanse i Bergen 9. og 10. februar 2005. Her presenterte hver av byene sine hovedutfordringer, fokusområder og mulige aktuelle pilot- og demonstrasjonsprosjekter. Både medlemmene av den sentrale styringsgruppen og deltakerne fra byene fikk faglig påfyll fra professorene Arne Isaksen fra Høgskolen i Agder, Eirik Vatne fra Norges Handelshøyskole i Bergen og Peter Nijkamp fra Free University i Amsterdam. Kommunal- og regionalminister Erna Solberg holdt et innlegg om regjeringens utfordringer til storbyene. Det var god deltakelse på konferansen, og byene var interessert i å utveksle erfaringer. Slike konferanser er derfor en nyttig arena for å knytte kontakter byene imellom, ikke bare på ordførernivå, men også mellom andre i kommunen som jobber med regional utvikling. Samtidig påvirker det økende fokuset vi ser på storbyenes rolle i regional og nasjonal innovasjon måten storbyen forholder seg til regionen på, og i dette arbeidet har alle byene nytte av innspill utenfra. Dette gjelder både studier av norske forhold og internasjonale erfaringer med innovasjonsarbeid.

4. KUNNSKAPSGRUNNLAG

I dette kapitlet presenteres først tre rapporter som utgjør en viktig del av kunnskapsgrunnlaget i utforming av en helhetlig innovasjonspolitik, og spesielt sier noe om storbyenes rolle som motor for innovasjon. Videre sies det noe om storbyens rolle i innovasjonsprosessene, og til slutt presenteres nordiske erfaringer med innovasjonsarbeid. I arbeidet med dette kapitlet har vi fått viktige bidrag fra Eirik Vatne ved Norges Handelshøyskole og Åge Mariussen ved NIFU STEP.

”VERDISKAPINGSEVNE I NORSKE STORBYREGIONER”

Rapport RF – 2004/178, Martin Gjelsvik og Ann Karin T. Holmen

Rapporten presenterer en årlig måling av de seks storbyregionenes verdiskapingsevne i tidsrommet 2002 til 2004. Målingene baserer seg på følgende fire drivkrefter som gir regionene et potensial for økonomisk verdiskaping:

- 1. Nyskapingsevne målt ved indikatorene FoU-investeringer, alderssammensetning, nyetablering av foretak, endring antall yrkesaktive, meddelte patenter og foretak med innovasjon*
- 2. Livskvalitet målt ved indikatorene omsetning hotell og restaurant, boligpriser, kulturtilbud, likestilling og levekår*
- 3. Kompetansekapital målt ved utdanningsnivå, omfang av kunnskapsnæringer og andel hovedkontorer*
- 4. Tilgang til internasjonale nettverk målt ved antall internettdomener, utenlands lufttrafikk, andel med innvandrerbakgrunn, yrkesrelaterte hotellovernattinger og hovedkontor utenlandskeide storforetak*

I tillegg til storbyregionene har det blir foretatt målinger for landet ellers slik at man ikke bare sammenlikner de seks byregionene, men også kan se hvordan storbyene skårer i forhold til resten av landet. Rapporten bekrefter at storbyene er viktige drivkrefter i den regionale og nasjonale verdiskapingen. I rapporten heter det at ”Storbyregionene skårer systematisk høyere enn landet ellers på nesten samtlige verdiskapingsindikatorer. Det investeres mer i FoU, befolkningen har en langt høyere utdanning, de har en gunstigere alderssammensetning, kunnskapsnæringene har slått saftigere røtter, og kultur- og fritidstilbudet er mer omfattende. Videre er befolkningen mer heterogen, med en større andel innbyggere med innvandrerbakgrunn. Dette gir grunn til å forvente at det framtidige verdiskapingspotensialet først og fremst vil utløses i storbyregionene”.

”REGIONENES TILSTAND – 50 INDIKATORER FOR VEKSTKRAFTIGE REGIONER”

ØF-rapport nr. 07/2004, Tor Selstad m fl

I denne rapporten presenteres tre begreper om vekstkraftige regioner; robuste, livskraftige og konkurransedyktige. Vekstkraft er her et allment uttrykk for regionens framgang, og man

snakker om konkurransekraft i næringslivet, livskraft i befolkningen og robusthet i regioner. Til forskjell fra rapporten fra Gjelsvik benyttes det her indikatorer som analyserer de grunnleggende strukturer, og mer langsiktige endringer.

De seks storbyene ligger alle innenfor de 12 mest vekstkraftige regionene slik vekstkraft blir målt i denne rapporten. I tillegg til de seks finner vi her Bærum/Asker, Tønsberg/Horten, Lillestrøm, Follo, Ullensaker/Eidsvoll og Arendal. Dette er regioner som i stor grad er inkludert i storbyregionene i den regiondefinisjonen vi bruker i storbyprosjektet.

Når vekstkraft måles ser man både på nåsituasjonen, og på strukturelle endringer innenfor et 10 års perspektiv. De regionene som kommer høyt opp på listen over robuste regioner er de regionene som har et stort senter i regionen, og et relativt stort omland. Det har vært vekst i regionens senter, men ikke på bekostning av regionens omland. Samtidig vil en region som skårer høyt her ha en gunstig sammensetning mellom "nye" og "gamle" næringer med vekst i "nye" næringer, her beregnet ved forretningsmessig tjenesteyting. Livskraftige regioner har en befolkningsstruktur med en gunstig sammensetning mellom unge og eldre, hvor man også har en positiv nettoutflytting og en høy andel av befolkningen i den alderen der man typisk etablerer seg og får barn, noe som gir utslag i fremtidig tilknytning til regionen. For å si noe om en region har et konkurransedyktig næringsliv ser man på sammensetningen av type næringsliv og hvordan utviklingen i sysselsettingen i næringene har vært, relativt til den generelle utviklingen i næringen i landet som helhet.

I rapporten legges det blant annet vekt på betydningen av kompetanse, og det heter at "Kunnskap forbedrer innovasjonsevnen i næringslivet, og styrker næringenes utviklingsevne og verdiskaping. I det kunnskapsbaserte utviklingsparadigmet blir konkurransevne og kompetanse sidestilt: Å være konkurransedyktig er å være kompetent". Den mest interessante delen av denne rapporten, i sammenheng med storbyprosjektet, er presentasjonen av de regionale særtrekk der det pekes på de ulike regionenes næringsprofiler og hvilke kompetanseområder regionene, ut fra tanken om å satse på sine komparative fortrinn, bør satse på. I rapporten brukes andre, større regiondefinisjoner enn storbyregionene, men man kan likevel få nyttige innspill i valg av satsingsområder i den enkelte storbyregion.

"KULTURNÆRINGENE I STORBYREGIONENE OSLO, BERGEN, TRONDHEIM OG STAVANGER"

ØF-rapport nr. 05/2005, Haraldsen, Overvåg og Vaagland

Rapporten viser at kulturnæringene i de nevnte byene har en viktig rolle, både ved et betydelig verdiskapingspotensiale i egen næring og som viktig innsatsfaktor og bidragsyter til andre næringer. Utviklingen av kulturnæringen i byene kan altså ha stor innvirkning også på utviklingen av annen næringsvirksomhet i regionen.

STORBYEN SOM MOTOR FOR INNOVATIVE PROSESSER

Det kan være nyttig å dele opp begrepet innovasjon i tre ulike fenomener, 1) radikal innovasjon, 2) stegvis innovasjon og 3) spredning og anvendelse av ny kunnskap.

Det første fenomen utvikler helt ny kunnskap og er i tiltakende grad basert på vitenskaplig, forskningsbasert innsats. Det krever tilgang til høyt utdannet arbeidskraft og utføres gjerne i institusjoner, forskningsavdelinger i foretak, oppdragsinstitutter eller forskningsaktivitet tilknyttet høyere utdanning. Radikal nyskaping skjer også utenfor det vitenskapsbaserte feltet, gjennom kreative sjeler som finner fram til radikalt nye løsninger på praktiske problemer.

Stegvis innovasjon henviser til småstegsendringer som utvikles mer eller mindre kontinuerlig i mange miljøer og foretak. Dette er nyskapende i den forstand at det tar i bruk nye innsikter, ny teknologi eller nye organisasjonsprinsipper, gjerne utviklet gjennom egen erfaring og læring, og tilpasser denne kunnskapen til egne produkter eller styringssystemer. På den måten effektiviseres en produksjonsprosess, nye kvaliteter tilføres et eksisterende produkt, logistikk og lagerhold kan styres på en mer kostnadseffektiv måte osv.

Informasjonsspredning inkludert *adopsjon av ny kunnskap eller produkter*, er også en del av nyskappingsprosessen. Nye produkter kommer med innbakt ny kunnskap på kjøpet. Det aller meste vi tar i bruk av ny teknologi og kunnskap er importert fra utlandet og innbakt i disse produktene. Hurtig spredning av informasjon om eksisterende tilbud, aksept av disse og anvendelse i organisasjoner, er derfor også et viktig aspekt ved nyskappingsprosessen.

Hvorfor synes større byer å ha en spesiell, men ulik rolle i disse innovasjonsprosessene, og hvordan kan storbyene spille på lag med resten av landet?

Ser vi bort i fra den geniale oppfinner, er det meste av dagens radikale nyvinninger basert på systematisk kunnskapsutvikling og dyp innsikt i spesifikke kunnskapsområder. Radikale nyvinninger er også mer utbredt på kunnskapsområder som er under utvikling enn på områder som er velkjent og godt forstått. Av slike grunner har halvlederteknologi lenge vært et vitalt (men avtagende) område for radikal kunnskapsutvikling, mens bio- og nanoteknologi forventes å være områder der svermer av helt nye innsikter vil utvikles i nær framtid. Utviklingen av slik kunnskap krever høy utdanning, dyp innsikt og tilgang til avanserte og gjerne interdisiplinære kunnskapsmiljøer. Universitet, forskningsinstituttet og avanserte deler av næringslivet (store foretak/nyetablerte, forskningsbaserte foretak) innehar til tider de ressurser som gjør slik kunnskapsutvikling mulig. Realiteten er at slike institusjoner i all hovedsak finnes i de større byene (unntak finnes selvsagt). Årsaken er flere; forskningsmiljøer er tilknyttet høyere utdanning og disses nasjonale og regionale funksjon, bostedspreferanser for akademisk utdannet arbeidskraft og derav rekrutteringsmuligheter dette legger for institusjoner som ansetter forskere. Topp internasjonal standard, godt arbeidsmiljø og utstrakt internasjonal kontaktflate er også viktig. Det er videre et langt sprang fra utvikling av nye innsikter til kommersialisering og det vi kaller innovasjon i økonomisk forstand. For å komme dit kreves det tilgang til en mengde ressurser utenfor forskningens verden. Ulike og risikovillige investorer, kommersiell innsikt, produksjonskompetanse, distribusjonskanaler og markedsføringsevner er alle nødvendige ressurstilganger. Dette betyr først og fremst at denne typen innovasjonsvirksomhet er risikofyllt, kostbar og krever samhandling mellom mange og ulike aktører med ulik kompetanse og ressurser. Igjen peker de større byene seg ut som omgivelser der slike aktører kan møtes kontinuerlig for å utvikle prosjektet og få tilgang til taus kunnskap på smale felt og ”spillover” effekter osv. Slike forhold forklarer også hvorfor en stor andel nye patenter registreres i større byer. Skulle det ende opp i kommersiell produksjon er det derimot ingen opplagt logikk i at denne produksjonen også skal lokaliseres til storbyen. Storbyen fungerer best som kunnskaps-sentrum, mens produksjonen gjerne kan lokaliseres i andre deler av landet (eller utlandet).

Forskningsbasert virksomhet dreier seg ofte om teknologisk utvikling og produksjon av fysiske produkter. I økende grad er en moderne økonomi basert på immaterielle produkter; tjenester tilpasset et dynamisk næringsliv eller en kulturbasert produksjon som musikk, film eller reklame. I mange land er dette aktiviteter som etter hvert bidrar vesentlig til verdiskaping og eksportinntekter. Mange av disse aktivitetene er avhengig av stadig å komme opp med radikalt nye konsepter enten nå dette gjelder reklamekampanjer, TV-serier, bokutgivelser eller transportløsninger. I utstrakt grad er dette aktiviteter som søker til de større byene av mange årsaker. De viktigste kundene er lokalisert her, tilgang til ulike og mangeartede tjenesteforetak som er

nødvendig for å utvikle eksempelvis en reklamekampanje er samlet her, en fleksibel tilgang på prosjekttilknyttet arbeidskraft likedan. Samlet er dette viktige grunner til at de såkalte "kreative yrker" er konsentrert i Osloregionen og i mindre utstrekning også i de store regionsentrene. På linje med andre næringsklynger, ligger det også her rasjonelle økonomisk-organisatoriske forklaringer bak denne opphopningen. Skal Norge som nasjon bevege seg i retning av "tjenestesamfunnet" eller "kunnskapsøkonomien", er det dermed nødvendig å utvikle disse næringene i langt større grad enn det som hittil har vært tilfelle. Spesielt er det viktig at slike tjenester også får en "kommersiell" forankring, noe som innebærer at de kan formidles til et betalingsvillig publikum og bidra til valutainntjening som erstatning for de industrielle aktivitetene som flagger ut. Storbyene har en viktig rolle å spille i denne transformasjonen av norsk økonomi.

Stegvis innovasjon er i langt høyere grad en aktivitet som finner sted i nær tilknytning til der materiell produksjon faktisk foregår. Det er en lang rekke eksempler på at norske distriktsforetak er dyktige på å utvikle egen, skreddersydd produksjonsteknologi og implementere nye materialer eller komponenter i eksisterende produkter. I en viss utstrekning får disse foretakene tilført kunnskap fra kunnskapsforetak i storbyene, men langt viktigere er den dialog, idéutvikling og kunnskapsoverføring som skjer mellom leverandører, kunder og produsenten, eller den kunnskap og de idéer som kunnskapsrike personer i disse bedriftene får fra bransjemiljøer, tidsskrifter og overvåking av konkurrentenes handlinger. I stegvis innovasjon har derfor ikke storbyene de samme utpregede fordeler som i radikal innovasjon, spesielt ikke innenfor tradisjonell industriell virksomhet. Storbyene spiller likevel en rolle i og med at mange kunder og leverandører har sitt hovedsete i de større byene og dermed bidrar til at teknologisk kunnskap overføres og idéer til markedsbaserte produktforbedringer formidles.

Viktige deler av storbyenes næringsliv er basert på tjenesteproduksjon tilpasset næringslivets behov. I stor grad er dette tjenester av immateriell karakter som hjelper foretak og offentlige institusjoner til å organisere sine aktiviteter på en mer effektiv måte og øke produktiviteten ved hjelp av eksempelvis kundetilpasset IKT-anvendelse, bidra til en mer fokusert strategi, større endringsevne eller mer treffsikker markedskommunikasjon eller en bedre utnyttning av foretakets finansielle eller intellektuelle kapital. Viktige deler av denne kunnskapsoverføringen og kundetilpasningen foregår gjennom personlig møter, dialog og prosjektutvikling i kundens lokaler. I store foretak eller innenfor statlige etater er det gjerne en sentralenhet som medvirker til utvikling av slike systemer, tilpasset hele konsernets eller etatens behov. Tjenesteleverandører etablerer gjerne sin aktivitet i de regionene der de viktigste beslutningstakere og utviklingsavdelinger er lokalisert. I norsk sammenheng gjelder dette i utstrakt grad i Osloregionen, men også andre storbyer har utviklet denne typen tjenester tilpasset etterspørselen i egen region. De mest nyskapende tjenesteleverandører finnes likevel i Osloregionen. Storbyene er dermed nasjonale sentre for denne type kunnskapsutvikling og et viktig element i å fornye norsk næringsaktivitet langt utenfor byens grenser.

Kunnskapsoverføring vil ikke alltid innebære dialogbasert prosjektarbeid som ender opp i nye, skreddersydde og dermed unike systemer hos kunden. Informasjon om, aksept og implementering av en rekke standardløsninger, er også viktige endringer som fremmer produktivitetforbedringer og kontinuerlig tilpasning til "best practice" produksjon og organisering. Igjen er leverandører av utstyr og tjenester viktige formidlingssentraler for denne typen innsikt. Disse kan gjerne være nasjonale brohoder for internasjonale konsern. Igjen er Osloregionen og i en viss grad de andre større byene en viktig nasjonal base for denne type formidling. I dette perspektivet blir storbyen et knutepunkt i informasjonsformidling av ny kunnskap, en funksjon som er essensiell for oppdateringen av hele nasjonens kunnskapsbasis og produksjonskompetanse. I økende grad er det likevel slik at tilgangen til informasjon ikke nødvendigvis går

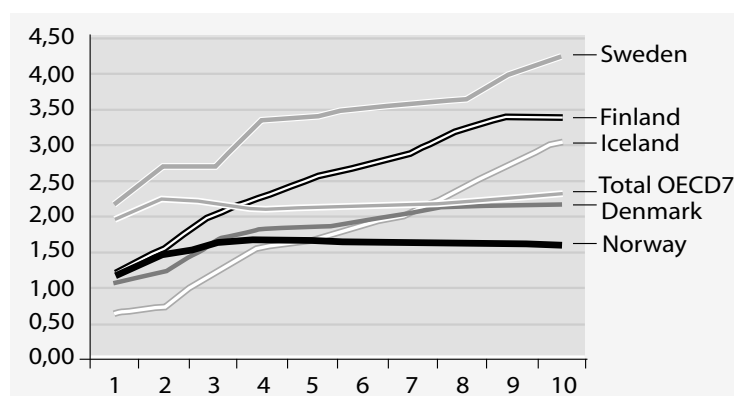
veien om Oslo eller Trondheim. Mange aktører vil i økende grad gå direkte til de beste kunnskapskildene hvor enn de befinner seg i verden.

Storbyene er også en viktig arena for entreprenørskap. Nyskapingens dynamikk krever nedbygging, omstilling eller nedlegging av ulønnsomme foretak, overføring av ressurser til nye sektorer og høy etableringstakt av nye foretak. Hittil har storbyene og igjen spesielt Oslo-regionen, vært en viktig arena for etablering av nye foretak. Dels skyldes dette at de næringssektorer som vokser hurtigst (tjenester) synes å foretrekke storbyene som lokalitet. En annen årsak er at de viktigste markedene for nye konsepter og nye tjenester gjerne finnes i de større byene. Det gjelder i høy grad på kulturfronten, i media og i varehandel, men også innenfor teknisk tjenesteyting eller distribusjon. Storbyene fungerer dermed som testarena for nye konsepter som siden, om de lykkes, spres til resten av landet og eventuelt utlandet. Uansett er dermed storbyens mangfold i etterspørsel og markedssegmenter også en viktig arena for nyskaping.

Anvendelse av ny kunnskap krever evne til avlæring, til å legge bort gamle rutiner og hele tiden være på let etter nye løsninger som i det minste kan gjøre det konkurranseutsatte foretaket like endringsorientert og nyskapende som konkurrentene, og den offentlige etat så smidig og effektiv som eksisterende løsninger tillater til enhver tid. En fundamental endringsvilje og evne til læring er derfor også et medvirkende element i en innovasjonsdrevet økonomi. Dette innebærer krav om fleksibilitet i arbeidsmarkedet så vel som i foretakspopulasjonen. Arbeidsplasser skapes og forsvinner, nye foretak basert på nye ideer må utvikles. Mange av disse vil mislykkes, andre vil forbli små, mens et fåtall vil oppnå hurtig vekst. Uvilkårlig medvirker dette til større turbulens, men også større dynamikk i arbeidsmarkeder og i foretaks organisering, eksistens og lokalisering. Igjen er storbyene med sitt store arbeidsmarked og næringsdynamikk en arena som bedre kan leve med den slags turbulens, enn det som vil være tilfelle i små samfunn.

OM BYENES ROLLE I INNOVASJONSARBEID – NOEN ERFARINGER FRA ANDRE NORDISKE LAND

Næringslivet i de nordiske landene går i ulik retning. For *alle* nordiske land er råstoffbaserte næringer et viktig innslag i økonomien. Men mens Danmark, Sverige og Finland i løpet av 1990-tallet klarte å utvikle eksportbaserte høyteknologiske næringer, der farmasøytisk industri og industri bygd på ICT var viktige, er Norge og Island fortsatt preget av et næringsliv som bygger på naturgitte råstoffer, så som vannkraft og fiske (Norge og Island), samt petroleum (Norge). Denne utviklingen har ført til at forskjellene mellom Norge og de andre nordiske landene øker. Mens Norge i løpet av det siste tiåret ikke har tatt innpå OECD-gjennomsnittet mht hvor stor del av BNP som investeres i forskning og teknologisk utvikling (GERD-indikatoren), tilhører de andre nordiske landene nå ledergruppen.

GERD, Nordiske land og OECD, 1985-2001.

En viktig forklaring på disse ulikhetene er rollen de regionale sentrene i de andre nordiske landene spiller som katalysator for et pluss-sumspill mellom private og offentlige investeringer i forskning. Mens Danmark, Sverige og Finland kjennetegnes av regionaliserte innovasjonssystemer, der samspillet mellom regionale industrielle miljø som aktivt investerer i forskning og forskningsmiljø står sentralt, er Norge preget av distribuerte nasjonale sektorielle innovasjonssystemer der mye av forskningen er konsentrert i to nasjonale sentra, Trondheim og Oslo, og der private investeringer i forskning ligger på et relativt lavt nivå. Det er flere faktorer som ligger bak disse økende strukturelle ulikhetene. Noen av disse faktorene går langt tilbake i tid.

I Finland og Sverige har styrkingen av storbyer som sentra for store regioner vært en nasjonal politikk i flere tiår. I Sverige har denne geografien gamle røtter – og kan forklares med oppbyggingen av den svenske statlige forvaltningen, og dens behov for tydelige regionale noder som markerte Kronens tilstedeværelse. Universitetene var en del av standardinventaret i disse nodene. I et typisk svensk regionalt senter finner vi et sterkt universitet med store fakulteter eller andre avdelinger som driver naturvitenskapelig og teknologisk forskning og undervisning. De ble viktige i etterkrigstiden, da den svenske økonomiske lederrollen som var oppnådd gjennom Andre Verdenskrig ble truet av andre europeiske land. En viktig utfordring var det høye svenske kostnadsnivået. Svaret på denne utfordringen var en sterk nasjonal satsing på utdanning og forskning (K-samhället). Kunnskaper skulle bidra til å opprettholde det svenske forspranget – og velferden. Denne nasjonale politikken ble katalysert gjennom og bidro til å styrke den regionaliserte universitetsstrukturen.

I Finland har det regionale politiske nivået ikke like dype institusjonelle røtter. Likevel foregikk den nasjonale utbyggingen av de finske universitetene i etterkrigstiden i stor grad regionalt, og inspirert av det svenske forbildet. Da Finland, i likhet med mange andre land, også Norge, økte sin innsats i teknologisk forskning og utvikling gjennom teknologipolitikken på 1980-tallet, ble denne innsatsen i stor grad kanalisert gjennom de regionale universitetene og bidro til å styrke dem. Krisen i Finland som følge av at den største internasjonale kunden, Sovjetunionen, ble borte, ble løst gjennom en sentral nasjonal satsning på forsknings og teknologipolitikken (Science and Technology Policy). Også for denne politikken ble det regionaliserte universitetssystemet en viktig iverksetter.

Næringslivet i Sverige og Finland preges av former for bedriftsorganisering og industriell virksomhet som bygger på det tyske forbildet. I begge land ble det utviklet sterke forskningsbaserte støttenæringer til de råstoffbaserte industriene – samt betydelige konsummarkedsindustrier. Mange av disse konsumindustriene konkurrerer på marked som forutsetter en betydelig evne til å skape nye produkter i høyt tempo. Svaret på denne utfordringen var innovasjonsstrategier som også inkluderte private investeringer i forskningsbaserte konkurransefortrinn. Sverige og Finland hadde derfor allerede tidlig tunge industrielle og finansielle aktører som hadde erfaringer med private investeringer i forskning. Disse miljøene var konsentrert om hovedstadsregionene, men de hadde viktige tyngdepunkter også i de regionale sentrene.

Allerede før 1990-tallet var det altså et godt utgangspunkt – i form av industrielle aktører med tette relasjoner til forskning – og godt utbygde regionale universitet som passer med den industrielle geografien og dermed etablerer nærhet i rommet mellom forskere og industrielle investorer og produktutviklere.

Det som satte fart i utviklingen i disse regionale nettverkene på 1990-tallet var dynamikken i det globale sektorielle innovasjonssystemet for ICT. De ledende amerikanske selskapene opplevde en ekspansjon som økte etterspørselen etter arbeidskraft med avansert naturvitenskapelig utdanning ut over det amerikanske universitet kunne levere. På 1990-tallet – før Asia

for alvor kom med i denne utviklingen – gikk mange av investeringene til Europa. I tillegg viste det seg altså at elektronikk og telematikk-selskapene i Danmark, Sverige og Finland klarte å utvikle et nytt produkt for konsummarkedet: telefoni bygd på NMT, senere GSM standarden. En tredje faktor var koblingene mellom avanserte regionale universitet og store sykehus, som la grunnlaget for bioteknologi.

Kombinasjonen av disse faktorene var en sterk vekst i flere regionale sentra, kjennetegnet av regionale universitet, regionale arbeidsmarked med attraktive spesialister – og industri med private nasjonale eller utenlandske investorer. Regionene som vakte størst oppmerksomhet på 1990-tallet var de som lå lengst fra de nasjonale sentrene, så som Ålborg i Danmark, Karlskrona i Sverige og Oulo i Finland. Fenomenet klyngevekst var imidlertid mer generalisert og omfattet de fleste av de større regionale sentraene i Danmark, Finland og Sverige.

Den viktigste drivkraften i de regionale klyngene som utviklet seg på denne måten var kunnskapen i de regionale arbeidsmarkedene. Kunnskapen var skapt av undervisningen som var drevet på universitetenes naturvitenskapelige fakulteter. Disse menneskene hadde kunnskaper som utenlandske investorer og nasjonale ICT selskap var på jakt etter. Industrien ansatte personell med universitetsutdanning, den satte ut forskningsprosjekter til universitetene, og kontrakter til underleverandører som lå nær dem geografisk. Følgelig var da også etableringen av forskningsparker og andre lokale institusjoner for å formidle kontakter universitet – industri et tidlig regionalpolitisk virkemiddel. En tidlig ”suksesshistorie” er Nord-Jylland som skapte avisoverskrifter allerede på slutten av 1980-tallet, bygd på støtte fra de europeiske strukturfondene til etablering av forskningsparker innenfor elektronikk (som seinere ble omtalt som ICT).

Den regionalpolitiske utfordringen som lå i denne utviklingen på 1990-tallet var å samordne og tilrettelegge veksten i universiteter og industri med lokal planlegging og tilrettelegging. I de store klyngene viste det seg snart at pressproblemer ble formidable. Utenlandske og nasjonale investorer skapte konkurranse mellom de regionale klyngene om hvem som kunne gi mest attraktive betingelser for investeringer. Lokal tilrettelegging ble en viktig konkurransefaktor. Byer med fremsynte ledere som klarte å få til lokal koordinasjon raskest var i stand til å tiltrekke seg de største investeringene, og ble ”suksesshistorier”. De store heltene i triple-helix fortellingene fra denne tiden er lokale ordførere eller andre kommunalpolitikere, lokale industrielle ledere i avdelinger av globale IT-foretak – og det regionale universitetet.

CoE programmet i Finland¹ ble startet i 1994, bygd på 8 sentre. Disse sentrene lå i de største finske byene. Hovedideen i dette senteret er å utnytte regionalt forankret kunnskap i universitet til kommersiell virksomhet. Dette programmet var perfekt plassert i forhold til den finske suksesshistorien i ICT på 1990-tallet. I praksis kom det til å fungere som en tilretteleggingsfunksjon. Det viktigste virkemidlet er organisering av forskningsparker – bygd på vitenskapelig kompetanse i universitetene. Status som CoE tildeles av et nasjonalt programstyre. Denne statusen viste seg raskt å være viktig for å få tilført andre statlige ressurser. Pengene fra CoE programmet kunne adderes med penger fra en rekke andre statlige sektorer. Dermed ble de regionale utviklingsprogrammene formidable. Man lyktes på denne måten å få til en effektiv konsentrasjon av ressurser for å løse påtrengende utviklingsoppgaver i storbyene.

¹ Den norske satsingen på CoE avviker noe fra den finske, i Norge har man valgt en noe annen tilnærming. Det er igangsatt flere pilotprosjekter, men konseptbeskrivelsen for hovedsatsingen er ikke ferdig.

Etter hvert har suksessen til de første sentrene ført til at programmet er utvidet både faglig – i bredden – og ved at flere byer er trukket med. I 2002 (2003-2006) ble programmet utvidet til å omfatte 22 sentra med 48 fagfelt. Man opererer nå i tillegg med 4 ”networked centres of expertise” som er lagt til regioner uten egne universitet – der virksomheten ved sentrene drives gjennom nettverkssamarbeid mellom eksisterende universiteter.

Hjemmesiden beskriver sentrene slik:

“The task of the centres of expertise is to use internationally competitive knowledge and skills as a resource for business activities, the creation of new jobs and regional development. In order to reach their objective, the centres of expertise

- establish the prerequisites for the creation and commercialisation of innovation*
- launch cooperative projects between the research sectors and industries*
- continuously strengthen and modernise top-level expertise in the region*
- promote the development of creative and innovative environments.”*

Århundreskiftet førte med seg en helt ny dynamikk. Først gikk luften ut av IT-boblen, gjennom det spektakulære børskrakket på NASDAQ etterfulgt noen få timer senere på de europeiske børsene, der IT-selskapenes verdier begynte å falle. Så viste det seg at flere land i Asia, først og fremst Kina, begynte å trekke til seg ikke bare amerikanske ICT investorer, men også elektronikkproduksjon som var skapt av de nasjonale nordiske industribedriftene. Dette var i sin tur resultatet av den målbevisste satsningen i mange asiatiske land på 1990-tallet på utdanning, forskning og teknologisk utvikling. (Mens Europa hadde sin teknologipolitikk på 1980-tallet – og høstet fruktene i form av ICT boomen på 1990-tallet, var Kina fasett inn et tiår seinere. Den kinesiske innfasingen passer godt med overgangen fra en innovasjonsdrevet ICT-økonomi med rommelig økonomi for de som er først ute, i retning av kostnadskonkurranse mellom de som kopierer teknologien.)

Denne krisen førte til en nyorientering. Fokus i klyngepolitikken skiftet fra lokal tilrettelegging for industriell vekst skapt av investeringer utenfra til tilrettelegging for lokalt basert innovasjon, basert på koblingen mellom lokale kunnskaper og globale markedsmuligheter.

I Sverige kom etableringen av verket for innovasjonssystem, VINNOVA – den svenske parallellen til CoE i 2003. Disse to aktivitetene har ulike bakgrunn og opererer til dels på ulike måter. Ide-grunnlaget er likevel ganske likt. Det felles tankegodset går tilbake til teoriene om regionale ”utviklingsblokker” og de svenske ekspertsentrene på 1970 og 1980-tallet. VINNOVAs oppgave er å fremme bærekraftig vekst ved å finansiere forskning og teknologisk utvikling og å utvikle effektive innovasjonssystemer. Mens VINNOVA som institusjon ser ut over regionale program, var det første programmet til VINNOVA, VINNVÅXT orientert mot ”regional vekst gjennom dynamiske innovasjonssystemer”.

Her ble følgende nøkkelfaktorer for regional utvikling identifisert:

- ett sterkt regionalt Triple Helix-ledarskap som främjar förnyelse*
- en delad vision / strategisk idé inom det identifierade tillväxtområdet*
- en funktionell region (definierad utifrån det valda tillväxtområdet snarare än administrativa gränser)*
- utvecklandet av starka forskarmiljöer och ett gott innovationsklimat*
- behovsmotiverad forskning som stöder det identifierade tillväxtområdet*
- resurser och strategier för ömsesidigt lärande*
- kunskap i affärs- och utvecklingslogik inom det specifika området*
- stort engagemang och långtgående åtagande från företagets sida*

5. STORBYENES INNSPILL

I sitt innlegg på erfaringskonferansen i Bergen utfordret kommunal- og regionalminister Erna Solberg storbyene til å realisere sitt potensial, og å bli bedre på innovasjon og samspill med omlandet. Hun stilte spørsmålet "Hva skal storbyregionene gjøre for å bli bedre?"

Gjennom storbyprosjektet skulle byene komme med nettopp forslag til hvordan de best kan møte denne utfordringen.

De seks storbykommunene har løst oppgaven noe ulikt. Mandatet ga kommunene rom for ulike måter å organisere prosjektet på, og det var et uttrykt ønske at man skulle ta utgangspunkt i eksisterende regionale samarbeidsstrukturer og organisere prosjektet på den måten kommunen fant mest hensiktsmessig. Det var imidlertid lagt føringer i forhold til involvering av bestemte aktører, så en viss likhet når det gjelder sammensetningen av de regionale styringsgruppene ser vi. De fleste byene har hatt en styringsgruppe bestående av representanter fra IN, SIVA, Forskningsrådet, sentrale FoU-miljøer og næringslivet. Fylkeskommunen har også deltatt i samtlige regionale styringsgrupper. Forskjellene går mer på i hvilken grad man allerede hadde eksisterende strukturer for regionalt samarbeid, eller etablerte egne styringsgrupper spesielt for dette prosjektet. Storbyprosjektet har også i varierende grad blitt knyttet opp mot eksisterende prosjekter og pågående prosesser i regionen. I de byene der det ikke eksisterer etablerte strukturer for samarbeid mellom de aktuelle aktørene har arbeidet med storbyprosjektet bidratt til å styrke samarbeidet mellom disse og dette har hatt en egenverdi som kan sies å være en positiv tilleggseffekt ved prosjektet.

Storbyene ble utfordret til å si noe om utfordringer og muligheter i arbeidet for økt innovasjon, storbyenes innovasjonsevne og rollen som motor for regional og nasjonal innovasjon, i tillegg til å fremme forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter i en fase 2. De fleste av byene har fokusert på den siste delen av oppgaven, nemlig prosjektforslag.

Alle byene har oversendt forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter til den sentrale styringsgruppen. Et fellestrekk er at prosjektene i stor grad bygger på de enkelte regioners komparative fortrinn. Her gis et utdrag av prosjektforslagene. Samlede prosjektforslag følger som utrykte vedlegg.

OSLO

Osloregionen kan defineres på flere nivåer. Etter initiativ fra Oslo kommune ble samarbeidsalliansen Osloregionen, bestående av 56 kommuner og to fylkeskommuner, formelt stiftet i desember 2004. Oslo kommune så det derfor som naturlig å bruke denne definisjonen av Osloregionen i arbeidet med storbyprosjektet, samtidig som de valgte å kalle storbyprosjektet i Oslo for "hovedstadsprosjektet". Det har vært viktig for Oslo kommune å forankre hovedstadsprosjektet i samarbeidsalliansen, både ved å involvere aktørene i alliansen underveis i prosjektet og ved at en rapport fra prosjektet skal legges frem for styret i samarbeidsalliansen.

Samarbeidsalliansen har fire hovedstrategier som grunnlag for en samarbeidsplattform for Osloregionen:

- 1) *Utvikle utbyggingsmønstre, samferdsel og kommunikasjon*
utvikle en felles, overordnet areal- og transportstrategi for regionen
- 2) *Styrke kompetanse og verdiskaping*
etablere utvidet samarbeid om innovasjon og utvikling av internasjonalt konkurransedyktig næringsliv i regionen
- 3) *Styrke felles profilering, nasjonalt og internasjonalt*
etablere utvidet samarbeid om internasjonal markedsføring av Osloregionen som en konkurransedyktig næringsregion og et attraktivt besøksmål
- 4) *Utvikle samarbeid om sosial infrastruktur*
utvikle felles utnyttelse av investeringer i sosial infrastruktur

Hovedstadsprosjektet vil gi direkte innspill både til det andre og tredje punktet i hovedstrategien. Rapporten fra hovedstadsprosjektet vil derfor kunne fungere som et viktig strategisk næringspolitisk dokument i samarbeidsalliansens videre arbeid.

Parallelt med hovedstadsprosjektet arbeider regjeringen med en hovedstadsmelding som skal være ferdig våren 2006. I den forbindelse har det blant annet vært utarbeidet en SWOT-analyse av Osloregionen som var ferdig i slutten av april. Den vil kunne gi styringsgruppen for hovedstadsprosjektet viktige innspill i arbeidet med å besvare mandatet i storbyprosjektet. Det har vært viktig å se disse prosessene i sammenheng, selv om det har ført til at arbeidet med hovedstadsprosjektet er noe forskjøvet tidsmessig i forhold til i de andre byene i storbyprosjektet. Styret i samarbeidsalliansen vil ikke kunne behandle rapporten fra hovedstadsprosjektet før 21. juni. Det betyr at konkrete forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter i Osloregionen ikke vil bli presentert i denne rapporten, men følge i en egen rapport som vil være klar i slutten av juni. I denne rapporten vil vi derfor kun gi en kort presentasjon av arbeidet med hovedstadsprosjektet.

Oslo kommune tok initiativ til å etablere en styringsgruppe for hovedstadsprosjektet som hadde sitt første møte i november 2004. Styringsgruppen består av:

Plan- og strategisjef Pål Hernæs, Oslo kommune
Fagsjef Morten Bildeng, Oslo kommune
Sekretariatsleder Henning Berby, Samarbeidsrådet for Nedre Romerike
Adm dir Paul Chaffey, Abelia
Regiondirektør Kristin Woje Ellingsen, SIVA
Adm dir Ann-Kristin Hageløkken, Bioparken AS
Seniorrådgiver Knut Tore Kringstad, Innovasjon Norge Oslo/Akershus
Seniorrådgiver Tore Kobbergård, Akershus fylkeskommune
Prorektor Anne-Brit Kolstø, Universitetet i Oslo
Direktør Toril Mølmen, Innovasjon Norge Oslo/Akershus
Fylkesplanlegger Terje Pettersen, Østfold fylkeskommune
Rektor Torger Reve, Handelshøyskolen BI
Regiondirektør Olaf Stene, NHO Oslo og Akershus
Spesialrådgiver Tom Skyrud, Norges forskningsråd
Adm dir Svenning Torp, Forskningsparken AS

Styringsgruppen valgte å dele arbeidet med hovedstadsprosjektet i to delprosjekter. Det ene ser på Osloregionens innovasjonssystem for FoU- og kunnskapsbasert innovasjon, det andre tar for seg fem utvalgte næringsklynger man ønsker å satse på i Osloregionen.

Arbeidet med delprosjektene er finansiert av Oslo kommune, Akershus fylkeskommune og Innovasjon Norge Oslo/Akershus.

Osloregionens innovasjonssystem for FoU- og kunnskapsbasert innovasjon

Prosjektet skal kartlegge aktørene som arbeider med FoU- og kunnskapsbaserte innovasjoner i Osloregionen og beskrive hvilke roller de fyller. Videre skal aktørenes resultater dokumenteres, og på bakgrunn av dette skal man foreslå prioriterte forbedringer i rammebetingelsene for innovasjon i Osloregionen. Prosjektet fokuserer på bedrifter i tidlig fase innen områdene biotek, IKT og energi. Forskningsparken i Oslo har prosjektledelsen og prosjektgruppen forøvrig består av representanter fra Microtech Innovation i Horten, IT Fornebu, Inkubator Halden, Campus Kjeller og Birkeland Innovasjon.

Utvalgte næringsklynger i Osloregionen

Prosjektet tar for seg fem utvalgte næringsklynger i Osloregionen; maritim, energi og miljø, IKT, Life Science og kultur (kunst, design, media, arkitektur). Det er etablert arbeidsgrupper innen hver av de fem klyngene som skal komme med forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter, samt peke på flaskehalser for økt innovasjon i næringsklyngene. Oslo Teknopol har prosjektlederansvaret for dette prosjektet og fungerer som sekretariat i alle de fem arbeidsgruppene. Arbeidsgruppene består av et representativt utvalg av bedrifter i hver klynge. Blant bedriftene finner vi store, internasjonalt orienterte foretak, og alle er representert ved sentrale personer i ledelsen. Det har blitt vist stort engasjement for oppgaven i alle arbeidsgruppene.

Maritim klynge

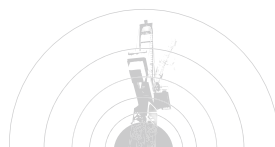
Den maritime klyngen består av tre hovedgrupperinger; shipping, maritime tjenester og skipsbyggingsindustrien, og er den av næringsklyngene i Osloregionen som er tilnærmet en fullverdig klynge. Shipping er kjernevirksomheten i den maritime klyngen i Oslo som er betydelig også i internasjonal sammenheng. Av relatert virksomhet utgjør de maritime forretningsmessige tjenestene en betydelig del. Norske aktører innen skipsfinansiering, forsikring og sertifisering er blant de verdensledende på sine felt. Det norske miljøet er kjennetegnet ved et høyt kompetansenivå og det finnes en rekke institusjoner innen forskning og utvikling, offentlige institusjoner og utdanningsinstitusjoner som kan sies å være en del av miljøet.

Energi- og miljøklyngen

Energi- og miljøklyngen er den største av de fem klyngene, målt i omsetning og verdiskaping. Utgangspunktet for næringen var Norges store vannkraftressurser. De siste 30 årene har offshore – petroleumssektoren dominert. Oslo har vært sete for hovedkontorer innen petroleum siden oppstarten, og er også sete for en stor del av forsknings- og utviklingsarbeidet på området. Offshore engineering-miljøet i Oslo er landets største og viktigste. Vi er nå på vei inn i en ny fase med fokus på fornybare energiformer.

IKT-klyngen

Siden 1994 har IKT vært den raskest voksende næringen i Norge. I den regionale økonomien, målt etter omsetning og verdiskaping, utgjør IKT-klyngen den nest største, etter energi- og miljøklyngen. Sysselsettingsmessig er den imidlertid den viktigste med vel 60 000 sysselsatte i 2003 (ned fra 74 400 i toppåret 2002). Osloregionen er senteret for forskning og utvikling. Osloregionens teknologiske basis er spesielt knyttet til anvendelser innenfor satellitt-kommunikasjon, avanserte forsvarssystemer, olje og maritim virksomhet (inkludert fiskeriene) og CAD-teknologi. I Osloregionen finner vi også store grupper avanserte brukere.

Life Science-klyngen

Et godt utbygget helsevesen, høye nasjonale ambisjoner, et landbruk med høye krav til helse og kvalitet og verdens mest avanserte akvakulturnæringer har gjort Life Science-klyngen til en av Norges mest framtidsrettede. Osloregionen er landets ledende innen forskning og utdanning og industriell virksomhet innen bioteknologi, medisin og helse.

Kultur-klyngen

Kultur-klyngen består av aktører innen områdene annonse- og reklamevirksomhet, arkitektur, bøker, aviser og blader, design, film, foto og video, musikk, utøvende kunst, tv og radio, bibliotek og museum. Store deler av klyngen består av bedrifter som retter seg mot det lokale, regionale og nasjonale markedet. Det finnes imidlertid noen unntak innen arkitekt- og designmiljøene som også har gjort seg bemerket internasjonalt. Det som gjør klyngen spesielt interessant for Osloregionen er at vitaliteten og mangfoldet i miljøet gir viktige impulser til resten av byen og andre næringsklynger.

KRISTIANSAND

I Kristiansandsregionen finnes mange ulike aktører, både offentlige og private, som arbeider for økt innovasjon og nyskaping. Kristiansand kommune har imidlertid identifisert et behov for en bedre samordning mellom aktørene for å i større grad utnytte verdiskapingspotensialet, og ønsker å få etablert et nyskapingssystem i regionen. Storbyprosjektet passet derfor godt i forhold til kommunens planlagte satsing på dette området. I samarbeid med de fem nabo-kommunene Søgne, Songdalen, Vennesla, Birkenes og Lillesand har Kristiansand kommune gjennomført et arbeid for å kartlegge forbedringspotensialet for innovasjon i regionen. De seks kommunene utgjør et definert interkommunalt samarbeid (Knutepunkt Sørlandet), og det var derfor naturlig for Kristiansand kommune å definere disse kommunene som Kristiansandsregionen i denne sammenhengen.

Det har vært bred deltakelse i prosessen der både gründere og representanter fra finansmiljøer, bedrifter, academia og offentlig sektor har gitt innspill gjennom deltakelse i workshop og individuelle intervjuer. Resultatet av prosessen er et konkret prosjektforslag "Fremtidens nyskapingssystem i Kristiansandsregionen". Det er nå bred enighet i regionen om behovet for videreutvikling av det regionale innovasjonssystemet, og stor vilje blant aktørene til å gjennomføre prosjektet. Kristiansand er en drivkraft for regional utvikling på Sørlandet, og vil gjennom dette prosjektet være pådriver for å samordne innsatsen og målrette virkemidlene i innovasjonsarbeidet.

Prosjektet har vært ledet av en styringsgruppe bestående av:

Jan Oddvar Skisland, ordfører i Kristiansand Kommune (leder)

Tor Ågedal, høgskoledirektør HiA

Bjørn Fjellstad, daglig leder Sørlandets kompetansefond

Erik Tønnesen, administrerende direktør Såkorn Invest Sør

Erling Hellum, direktør Innovasjon Norge Agder

Frans Karlsson, avdelingsleder SIVA

Fred Bjerke, daglig leder Kristiansand Næringsforening

Arne Thomassen, ordfører i Lillesand

Torild Brandsdal, ordfører i Vennesla

Eli Løite, ordfører i Søgne

Johnny Greibesland, ordfører i Songdalen

Harald Vestøl, ordfører i Birkenes

Irene Haugaa, varaordfører i Vest Agder fylkeskommune, representerer også Aust-Agder FK

Nordea, Agder Energi, samt investorene Bjarne Skeie, Einar Øgrey Brandsdal og Kurt Mosvold har bidratt økonomisk til prosjektet og har vært viktige medspillere.

Fremtidens nyskapingssystem i Kristiansandsregionen

Prosjektets formål er å utvikle et velfungerende nyskapingssystem, skreddersydd for de næringer som utpekes som regionens fremtidige satsingsområder. Dette skal bidra til å realisere målsettingen om at Kristiansandsregionen skal bli best på nyskaping innen utvalgte satsingsområder. Den store utfordringen man ser og ønsker å løse med dette prosjektet er evnen til å jobbe langsiktig og målrettet med nyskappingsarbeidet og å få alle aktører til å fokusere innsatsen mot de områder man i fellesskap i regionen prioriterer. De prioriterte satsingsområdene er

- Innholdsproduksjon og innholdsformidling basert på IKT
- Styringssystemer for offshore, shipping og industri
- Kultur, opplevelser og reiseliv
- Modernisering av offentlig sektor.

Innen disse områdene er det allerede solid kunnskap og satsing på gang, men det tydelige fokuset som settes på selve nyskapingssystemet i dette prosjektet vil i følge bransjeaktørene dekke vitale behov. I tillegg har prosjektet en ambisjon om å bidra til å utvikle andre bransjer hvor regionen har spesielle fortrinn. Gjennomføring av prosjektet vil bli lagt til Kristiansand kunnskapspark.

STAVANGER

Stavangerregionen har flere års erfaring med regionalt samarbeid. ARNE (Arena for nyskaping og entreprenørskap) ble etablert allerede i 1999 som en felles organisasjon for kommunene Stavanger, Sandnes, Sola og Randaberg, i samspill med fylkeskommunen. Da Stavanger kommune fikk henvendelsen fra kommunal- og regionaldepartementet om å ta initiativ til å etablere en regional styringsgruppe for storbyprosjektet i Stavanger valgte kommunen å ta utgangspunkt i styret for ARNE, supplert med representanter fra Innovasjon Norge og SIVA.

Den regionale styringsgruppen i Stavanger har følgende sammensetning:

Ordfører Leif Johan Sevlund - Stavanger Kommune (styreleder)

Ordfører Jostein Rovik – Sandnes Kommune

Ordfører Håkon Rege – Sola Kommune

Ordfører Tom Tvedt – Randaberg Kommune

Fylkesordfører Roald G. Bergsaker - Rogaland fylkeskommune

Daglig leder Brit Rugland - Rugland Investering AS

Selvstendig næringsdrivende Knut Åm

Adm. Dir Lars Takle - Phillips Petroleum

Adm. Dir Torleif Gram – Aker Offshore Partner

Konserndirektør Atle Eide – Kverneland ASA

Konserndirektør Terje Vareberg – Sparebank 1 SR-Bank

Dir. for forretningsutvikling Toril Nag - Lyse Energi AS

Selvst. næringsdrivende Astrid Sjurseike - Næringsforeningen i Stavangerregionen

Karl Bøe Skogen – Innovasjon Norge Rogaland

Terje Handeland - SIVA

Samarbeidet i Stavangerregionen har nå blitt utvidet til å omfatte i alt 14 kommuner som har vært gjennom en omfattende planprosess for å utvikle en samlet innovasjons- og næringspolitikk. Regionen omfatter kommunene Finnøy, Forsand, Gjesdal, Hjelmeland, Hå, Klepp, Kvitsøy, Randaberg, Rennesøy, Sandnes, Sola, Stavanger, Strand og Time. Det foreligger en felles strategisk næringsplan som skal til politisk behandling i de 14 kommunene samt

fylkeskommunen i løpet av 2. kvartal 2005. Forslagene til pilot- og demonstrasjonsprosjekt fra Stavanger er forankret i det regionale planarbeidet og prioriterte satsingsområder for regionen. Stavanger har kommet med to prosjektforslag.

Videreutvikling av samspillet mellom senter- og omlandskommuner i Stavangerregionen – med fokus på innovasjon og nyskaping

Stavangerregionen ønsker å gjennomføre et 5-års demonstrasjonsprosjekt med særlig fokus på å videreutvikle samspillet mellom senter- og omlandskommuner i regionen. Mål og strategier for demonstrasjonsprosjektet er identiske med mål og strategier som er trukket opp i den nye strategiske næringsplanen for Stavangerregionen. Prosjektet vil primært omfatte de strategier som der gjelder innen innovasjon og nyskaping, samt satsinger for å videreutvikle næringsklyngene energi og mat. Et slikt demonstrasjonsprosjekt kan være en god arena for å få erfaring i arbeidet med å skape næringsmessig fornyelse i et regionalt samspill mellom næringsliv, forsknings- og utdanningsinstitusjoner og mellom senter og omlandskommuner, Prosessen styrkes dersom en som en del av samspillet får til gode samhandlingsmodeller med nasjonale myndigheter/virkemiddelaktører. Stavangerregionen har store næringsmessige utfordringer og muligheter, samt en organisatorisk plattform (ARNE) som gjør at de ønsker å påta seg en aktiv rolle for å finne verktøy og utprøve prosesser med utgangspunkt i forestillingene om at innovasjonsprosesser og teknologiutvikling er de viktigste driverne for et framtidig konkurranse-dyktig næringsliv.

Stavangerregionens senter for teknologioverføring

Pilotprosjektet tar for seg problemstillingen hvordan en kan nyttiggjøre seg anvendt teknologi fra en bransje til også å kunne kommersialiseres i andre bransjer. Bakgrunnen for prosjektet er en overbevisning om at det finnes et stort potensial i forhold til å sette eksisterende kompetanse i regionen sammen på nye måter. Prosjektet vil ta utgangspunkt i eksisterende kompetanse i regionen, primært innenfor de mest sentrale næringsmiljøene olje- og energivirksomhet, industri, land- og havbruk og medisinteknologisk miljø. Mye av produksjonsmiljøene er lokalisert i randsonen av regionen, mens mye av den høyteknologiske kompetansen er konsentrert i Stavanger/Sandnesområdet. Utvikling av metoder for teknologioverføring vil derfor være et viktig virkemiddel for å få til økt integrasjon. Gjennom prosjektet tar en sikte på å utvikle en modell som er direkte overførbart og som også vil fungere i nasjonal målestokk.

BERGEN

Bergen kommune har valgt å knytte arbeidet med storbyprosjektet tett opp mot prosjektet Bergensscenarier 2020 (BS2020). Storbyprosjektet og BS2020 har samtidig vært sett i sammenheng med arbeidet med revisjon av strategisk næringsplan for Bergen, der det er lagt som premiss at fokus skal være kulturbasert næringsliv, innovasjon og regionalt samarbeid. Arbeidet med storbyprosjektet har således vært godt koordinert med andre pågående prosesser i Bergen og kommunen har gitt uttrykk for at prosjektet passer godt i forhold til Bergen kommunes prioriterte oppgaver for det kommende året. Som en tilleggseffekt ser de at en videreføring av storbyprosjektet vil kunne bidra til økt samarbeid og bedret kommunikasjon mellom de viktigste utviklingsaktørene i Bergensregionen.

Bergen kommune tok initiativ til å etablere en styringsgruppe for storbyprosjektet. Styringsgruppen har hatt fire møter siden nyttår, og har bestått av:

Bergen kommune v/ byråd for finans, -kultur og næring Henning Warloe (leder)

Innovasjon Norge v/ direktør Nina Broch Mathisen / ass. dir. Rolf Sørland

Hordaland fylkesk. v/ fylkesordf Torill Selsvold Nyborg/fylkesvaraordf Tom Christer Nilsen

Norges Forskningsråd v/ spesialrådgiver Atle Markussen

Sarsia /UiB v/ direktør Hans Hekland

Bergen Næringsråd v/ direktør Helge Dyrnes/næringspolitisk leder Hans-Martin Moxnes

Bergen har følgende forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter:

Videreutvikling av marin sektor og marine arter i oppdrett

Den marine klyngen i regionen er grundig kartlagt gjennom Innovasjon Norges Arena-prosjekt MarinVEST. MarinVEST dokumenterer til sammen 100 kunnskapsaktører i regionen innen utdanning, forskning, konsulentvirksomhet og offentlig tiltaksapparat. Gjennom storbyprosjektet ønsker Bergen kommune å ta initiativ til et bredt samarbeid mellom kunnskapsmiljøer, næringsaktører, kapitalmiljøer og offentlige etater for å videreutvikle marin sektor i Hordaland og på Vestlandet. Et konkret eksempel kan være å styrke innsatsen for å kommersialisere torsk som oppdrettsart. En stor utfordring i den sammenheng er knyttet til problemet med tidlig kjønnsmodning. Bergen kommune ønsker å ta initiativ til et prosjekt hvor flere aktører i næringen samarbeider om å løse denne utfordringen.

Kompetanseutvikling og internasjonalisering av musikkbransjen

Bergen har et produktivt og vitalt musikkmiljø som gjør seg bemerket både nasjonalt og internasjonalt. Det er en utfordring å utvikle økonomisk, juridisk, markedsmessig og internasjonal kompetanse i miljøet slik at verdiskapingspotensialet kan utløses samtidig som verdiskaping og kompetanse beholdes i Bergensregionen. Det er derfor ønskelig å samle ressurser i musikkbransjen, tilstøtende kulturbaserte næringer, FoU-miljø og offentlig sektor for å utvikle spesialkompetanse som skal stimulere musikkbransjens konkurranseevne internasjonalt.

Kraftsenter for innovasjon og entreprenørskap

Prosjektet skal bedre koordineringen mellom offentlige og private lokale, regionale og sentrale satsinger innenfor entreprenørskap og innovasjon. Manglende koordinering ses i dag som en vesentlig flaskehals for økning av innovasjonstakten og entreprenørskapsånden i regionen. I første fase av prosjektet vil fokus være å samle de krefter som finnes innenfor innovasjon og entreprenørskap i et nettverk, og danne grunnlaget for etableringen av et senter for entreprenørskap. Et slikt senter skal ha fokus på innovasjon og entreprenørskap i hele verdikjeden – fra ide til børs, og skal bidra i samspill med regionale miljøer i Hordaland og på Vestlandet. Prosjektet inngår som et handlingsrettet tiltak i BS2020, og et eventuelt senter vil være aktuelt for RUP 2006.

TRONDHEIM

Trondheim kommune har satt sammen en arbeidsgruppe for å få innspill til arbeidet med storbyprosjektet. I tillegg har flere personer internt i kommunen arbeidet med prosjektet. Følgende personer har vært involvert i arbeidet med storbyprosjektet i Trondheim:

Pål Hofstad, daglig leder IndPro

Karl Klingsheim, daglig leder NTNU Technology Transfer

Nils Spidsøe, direktør SINTEF

Truls Paulsen, forsker SINTEF

Malvin Villabø, administrerende direktør Leiv Eiriksson Nyskaping

Birger Elvestad, næringssjef Trondheim kommune

Reidun Gustafson, rådgiver Trondheim kommune

Monica Seem, rådgiver Trondheim kommune

Trondheim har lansert følgende prosjekter som forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter:

1) "Bananas i Perleporten"

Innovasjonssenteret på Gløshaugen gjennomførte i 2004 et forprosjekt for å teste ut en ny metode for innovasjon i industrien. Med utgangspunkt i erfaringer fra metoder som brukes i studentenes tverrfaglige gruppearbeid "Eksperter i team" ved NTNU, ble aktører fra storindustri i Trondheimsregionen, forskere fra NTNU og SINTEF og småbedrifter fra Innovasjonssenteret og regionen forøvrig samlet for å teste ut nye samarbeidsformer. I forsøket valgte teamet et eget prosess tema som var offshore rørledning. Prosessen innebar åtte samlinger og resultatet ble en helt ny type offshore rørledning. Denne ble presentert på oljemessa i Stavanger i august 2004. Dette forprosjektet var så vellykket at Trondheim kommune ønsker å bidra til å utvikle en permanent prosessarena og har fremmet utvikling av en slik arena som pilotprosjekt i storbyprosjektet. Både SINTEF og NTNU støtter forslaget, og har sammen med SIVA og Innovasjonssenteret Gløshaugen sagt seg villig til å delta i en arbeidsgruppe for å videreutvikle prosjektet som har fått tittelen "Bananas i Perleporten".

Målet med pilotprosjektet er å utvikle en bransjeuavhengig innovasjonsmetode som, i tillegg til å gi økt innovasjon i regionen, kan bli et synlig symbol på byens tunge og betydningsfulle teknologiske ekspertise. Det er et ønske om å etablere en permanent prosessarena lokalisert ved Innovasjonssenter Gløshaugen som holder til i et bygg kalt Perleporten. Tittelen på prosjektet viser til et ønske om å skape et miljø inspirert av jungelens frodighet, et miljø hvor deltakerne henger av seg stress og mas og går ut av sine konvensjonelle roller for å delta i dialogprosesser "rundt leirbålet".

2) Creole City – innovasjon gjennom kulturelt mangfold

Dette forslaget til pilotprosjekt har forankring i SINTEF og er basert på en hypotese om at kulturelt mangfold øker byens innovasjonsevne. Den amerikanske forfatteren G. Pascal Zachary argumenterer overbevisende for dette i boka "The Diversity Advantage" der han peker på at det som kjennetegner både byer og land med høy innovasjonsevne er en arbeidsstokk med kulturelt mangfold. En annen forsker som trekker frem kulturelt mangfold som en viktig driver i kunnskapsøkonomien er Richard Florida i sin bok "The Rise of the Creative Class". Prosjektet består av flere delprosjekter som kan bidra til å øke byens evne til internasjonal samhandling og derigjennom øke innovasjonsevnen. Effekten av satsingen blir størst om man gjennomfører alle prosjektene samtidig da de gjensidig forsterker hverandre. Her følger en kort presentasjon av delprosjektene.

a) Internasjonal ultralyd i Trondheim

Formålet med prosjektet er å synliggjøre det sterke fagmiljøet for medisinsk ultralyd i Trondheim. Man ønsker å utvikle og markedsføre medisinske tjenester basert på ultralydteknologi. Samtidig vil man forsøke å tiltrekke seg internasjonale eksperter på feltet. Målet er å bli et attraktivt fagmiljø internasjonalt.

b) The International Student Challenge in Trondheim

Prosjektet vil forsøke å etablere en årlig internasjonal studentkonkurranse i Trondheim. Konkurransen skal tiltrekke seg de beste studentene i verden innen bestemte fag. Deltakerne vil knytte kontakter med studenter og lærere og få kjennskap til fagmiljøet i byen. Arrangementet vil bidra til å etablere Trondheim som en kunnskapsby på den internasjonale arenaen og vil gi økt oppmerksomhet rundt Trondheim og NTNU.

c) Trondheim International Brain Shopping

Man vil forsøke å få minst fem internasjonale stjerner til å undervise og forske ved NTNU i ett år. Dette vil skape internasjonal oppmerksomhet som vil kunne gi ringvirkninger for NTNU og SINTEF.

d) Rekruttering av asiatiske studenter

Det er et stort marked for salg av undervisning til f.eks. kinesere og vietnamesere. Ved å spesialisere seg mot dette markedet vil NTNU kunne tiltrekke seg betalende studenter og samtidig bygge nyttige relasjoner til lavkostland. Norge klarer ikke konkurrere med disse landene når det gjelder vareproduksjon, så vi må heller bli gode til å outsource og styre produksjon i lavkostland.

e) Trådløs by

Trondheim har et meget godt fagmiljø innen næringsliv, forskning og utdanning innen data, trådløs kommunikasjon og telefoni. Formålet med prosjektet er å samle Trondheim til et enhetlig trådløst geografisk område og en trådløs korridor fra Trondheim lufthavn Værnes til byen.

f) Dette er "framtidsmusikk"

Målet er å utvikle Trondheim til et sterkt internasjonalt senter for musikk og teknologi.

Det skisseres tre delprosjekter

- Utvikle en prototyp for et mobilt øvings- og produksjonsrom for musikk
- Utvikle en nettverksorganisering av festivalarrangører for å tiltrekke seg verdensstjerner
- Etablere en kompetansepark av internasjonal kapasitet innen kreativ industri og kunnskapsindustri

g) Kommunens rolle i Creole City

Formålet med dette prosjektet er å utvikle kommunens rolle slik at den på en bedre måte kan bidra til at Trondheim blir en flerkulturell by som tiltrekker seg kunnskapsarbeidere fra hele verden.

TROMSØ

Tromsø kommune valgte å engasjere en egen prosjektleder for storbyprosjektet i Tromsø, for på den måten å sikre nødvendig fokus og ressurser til å gjennomføre prosjektet på en grundig måte. Kommunen har i denne sammenhengen tatt en aktiv rolle i forhold til å samle utviklingsaktører i Tromsø i en regional styringsgruppe. Dette har resultert i en drøfting av kommunens rolle som motor for innovasjon, av forståelsen av begrepene "motorrolle" og "innovasjon", samt forslag til prosjekter som skal bidra til økt innovasjon i Tromsøregionen.

Den regionale styringsgruppen har valgt å rette søkelyset på Tromsø kommunes rolle – eller mange roller – som aktør og del av et regionalt miljø for å fremme innovasjon og nyskaping. Kommunen har gjennom prosjektperioden blitt mer bevisst sin rolle, og ikke minst behovet for videre arbeid med å utvikle og tydeliggjøre denne rollen – også i forhold til andre regionale utviklingsaktører.

Den regionale styringsgruppen har hatt følgende sammensetning:

Christian Overvaag, Tromsø næringsforening

Randi Abrahamsen, Innovasjon Norge

Stein Ovesen, Troms fylkeskommune

Jan Roger Iversen, Univ./Norut – Aksjonsprogrammet

*Elisabeth Bakkelund, Norges forskningsråd
Jens Revold, Plan- og næringskomiteen, Tromsø kommune
Jan Einar Reiersen, Plan og næring, Tromsø kommune
Trine Holm har vært prosjektleder for prosjektet.*

Styringsgruppen ønsker å videreføre arbeidet i storbyprosjektet gjennom prosjektet "Innovasjon 2010 – Tromsøprosjektet" som skal ha et helhetlig perspektiv på Tromsø som bo- og etableringssted og sikre attraktivitet og regional konkurransekraft. Prosjektet omfatter syv delprosjekter. I arbeidet med Tromsøprosjektet ønsker kommunen å utvide styringsgruppen slik at det er koblinger til alle delprosjektene, og beholde en prosjektleder for hovedprosjektet i hel stilling. Noen av delprosjektene er nye initiativ, mens andre er en påkobling til eksisterende prosjekter eller initiativ som allerede er på gang. Prosjektets overordnede målsetting organiseres i form av et effektmål og et tilhørende resultatmål. Effektmålet er å "Styrke Tromsø kommune som tydeligere og mer målrettet aktør i det regionale samspillsfeltet for økt innovasjon og nyskaping". Resultatmålet er å "Stimulere prosesser og tiltak som styrker kunnskaps- og læringsgrunnlaget for Tromsøs innovasjonsevne, her med vekt på Tromsø kommunes ulike funksjoner og roller".

Tromsø har følgende forslag til pilot- og demonstrasjonsprosjekter:

Nyskaping I: På nersida av Stakkevollveien

"På øversida og nersida av Stakkevollveien" er et bilde som refererer til et skille mellom det kunnskapsintensive miljøet rundt universitetets campus og de maritimt orienterte servicebedriftene i Brevika. De befinner seg på hver sin side av veien – også i overført betydning. Servicehavna i Tromsø er en interesseorganisasjon / nettverk for en rekke maritimt orienterte servicebedrifter. Her kan vises til en etablert praksis for spesialisering – i samarbeid. Gjennom delprosjektet skal Servicehavna aktiveres som plattform for kompetansebygging og fornyelse. Tromsø kommune tar initiativ til samarbeid med Servicehavna og Næringsforeningen i Tromsø for å utvikle et program for fornyelse og nyskaping. Kompetansemiljøer inviteres til innspill og eventuelt forpliktende samarbeid.

Nyskaping II A: Kunnskapsbasert næringsutvikling – Fokus Bioklynge Nord

Delprosjektet er en påkobling til Arenaprogrammet Bioklynge Nord – et program for utvikling av regionale næringsklynger og innovasjonssystem for havbruk og marin bioteknologi. Formålet er å styrke samspillet mellom næringsaktører, kunnskapsaktører og det offentlige. Tromsø kommune utfordres til å definere sin rolle som offentlig aktør i dette samspillet – som vertskommune, tilrettelegger, og stedsutvikler for oppbygging av havbruk og marin bioteknologi som faglig tyngdepunkt og konkurransedyktig næringsvei, regionalt og nasjonalt.

Nyskaping II B: Kulturbasert næringsutvikling i Troms – Knutepunkt Tromsø

Delprosjektet er en påkobling til prosjektet NUKiT – Knutepunkt Troms som er initiert som et samarbeid mellom Høgskolen i Tromsø, kulturbaserte næringslivsaktører og rådgivere/konsulenter/forskere med erfaring innen innovasjon og utvikling av næringsvirksomhet.

Målsettingen er å:

- øke kulturbedrifters overlevelsessevne
- bedre kulturbedrifters vekstmuligheter
- øke antall kulturbaserte næringsvirksomheter i Troms
- synliggjøre næringslivspotensialet innen kulturbasert virksomhet

Prosjektet vil etablere et grunnlag for et innovasjonssystem for kultursektoren.

Nyskaping III: "TVIBIT" på innovasjonsarenaen

"TVIBIT" er hva nordnorske unger sier når de leker sisten (pegen) og trenger en pause. TVIBIT er også de unges fristed, et særdeles kreativt et, slik aktiviteten utfoldes på ungdommens eget kulturhus i Tromsø. "TVIBIT" på innovasjonsarenaen har to betydninger:

1. TVIBIT som aktør ved at TVIBIT kobles på Tromsøprosjektet Innovasjon 2010 og får ansvar for organisering på delprosjektnivå, med en 50 % stillingsressurs
2. TVIBIT i overført betydning, som prosess-, lærings- og nettverksressurs, ved at kreative ungdomsmiljøer går i dialog med "det regionale innovasjonssystemet".

Prosjektet vil forankres i TVIBITs aktivitetsmetodikk, og TVIBIT får ansvar for å utvikle og organisere en pilot for nytenkning og nyskaping.

Arena I: Innovasjonsarena Tromsø - Årlig strategiseminar

Dette er et initiativ for å sette dialoger i system for oppfølging, samordning og idéutvikling. Tromsø kommune, ved politisk ledelse, tar initiativ til et årlig strategiseminar. Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Tromsø, Norsk polarinstitutt, NORUT-gruppen, Norinnova AS, andre kunnskapsmiljøer og aktører på "Innovasjonsarena Tromsø" inviteres til deltakelse. Strategiseminares dagsorden knyttes til rollen som vertskapskommune for tunge kunnskapsmiljøer, fremtidige og felles utfordringer for å styrke Tromsø som senter for innovasjon og nyskaping i nord. Rollen som "motor" tematiseres og utvikles: Hvordan skal Tromsø fylle rollen som kraft og samspillspartner for ny kunnskaps- og næringsutvikling i regionen?

Arena II: Kompetansesamfunnet Troms – II

Dette er et prosjekt for videreutvikling av samspill og piloter for kunnskapsutvikling, kunnskaps-spredning og nyskaping, en oppfølging av prosjektet "Kompetansesamfunnet Troms" 2002-2004.

Arena III: Tromsø og Innovasjonsløft Nord

Dette delprosjektet vil være en beredskap for oppfølging og dialog med prosjekter og tiltak på landsdelsarenaen. Prosjektet gis foreløpig ingen eksplisitt prosjektprofil. Det vil være naturlig å se dette i forhold til hva som kommer ut av prosjekt "Innovasjonsløft Nord", også et prosjekt under den nasjonale paraplyen Innovasjon 2010.

6. SENTRAL STYRINGSGRUPPES VURDERINGER

I den sentrale styringsgruppens arbeid med storbyprosjektet har vi tatt utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget presentert i kapittel 4. I rapportene "Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner" og "Regionenes tilstand" ser vi at storbyene generelt skårer høyt på alle indikatorer for verdiskaping og vekst sammenliknet med landet forøvrig. Dette skyldes blant annet at størrelse i seg selv har betydning for vekst. Nærmere halvparten av befolkningen bor i de seks storbyregionene, og det er her den klart største befolkningsveksten skjer. De to nevnte rapportene viser at storbyregionene er vekstkraftige regioner og forteller oss hva som kjennetegner disse regionene ved de indikatorene som er valgt for å måle vekstkraft og verdiskapingsevne.

I storbyprosjektet ser vi spesielt på storbyenes rolle i forhold til *innovasjon*. I temadelen "Storbyen som motor for innovative prosesser" i kapittel 4 argumenteres det for hvorfor storbyene spiller en viktig rolle i innovasjonsprosessene. Her pekes det blant annet på betydningen av nettverk mellom universitet, forskningsinstitutt og avanserte deler av næringslivet, i tillegg til nærhet til tjenestetilbud og viktige markeder. Tilgang til fleksibel og kvalifisert arbeidskraft er også noe som trekkes frem.

I kapittel 4 presenteres også noen erfaringer med innovasjonsarbeid fra Sverige og Finland, der styrking av storbyer som sentra for store regioner har vært en nasjonal politikk i flere tiår. Vi har ikke hatt den samme tradisjonen i Norge, men har i de siste årene hatt et økende fokus på storbyenes rolle i regional utvikling også her. Dette ser vi blant annet i den nye Regionalmeldingen der byenes rolle har blitt tydeligere. Det som er interessant i storbyprosjektet er å se hvordan storbykommunene selv forholder seg til at de i økende grad blir sett på som viktige drivkrefter for utvikling, både regionalt og nasjonalt. I storbyprosjektet har storbykommunene blitt utfordret til å selv definere sin rolle i regional og nasjonal utvikling, og da spesielt innenfor arbeidet for økt innovasjon.

Storbyene ble bedt om å definere sin rolle som motor for innovasjon og avdekke flaskehals og muligheter for økt innovasjon. I tillegg skulle de komme med forslag til pilotprosjekter som fremmer innovasjon og styrker rollen som motor for regional og nasjonal innovasjon. I de fleste tilfellene kan vi ikke klart lese ut fra det storbyene har levert hvordan de ser sin egen rolle, og hvilke utfordringer de står overfor. Prosjektforslagene gir imidlertid et indirekte uttrykk for hva storbyene oppfatter som flaskehals og muligheter. Den sentrale styringsgruppen tar derfor i stor grad utgangspunkt i prosjektforslagene i sine kommentarer til storbyenes innspill. Vi ser det ikke som den sentrale styringsgruppens oppgave å gi en konkret vurdering og anbefaling av enkeltprosjekter i denne rapporten, men gir noen korte kommentarer og en samlet vurdering av storbyenes innspill. I en eventuell fase 2 vil vi gå mer detaljert inn i de enkelte forslagene. Det er også lettere å vurdere det enkelte prosjektforslag når vi vet mer om hvilke økonomiske ressurser som blir stilt til disposisjon. I kapittel 7 gis en generell vurdering av storbyprosjektet så langt og anbefalinger for videreføring av arbeidet.

Ved vurdering av prosjektforslagene legges følgende indikatorer til grunn:

A. Indikatorer for innovasjon:

- 1) I hvilken grad prosjektet bidrar til å styrke og øke graden av innovasjon
- 2) I hvilken grad innovasjonsprosessene skjer i nettverket mellom næringsliv, kunnskapsorganisasjoner og offentlige myndigheter (mobilisering av bidragsyttere)

B. Indikatorer for motorfunksjonen:

- 1) I hvilken grad kommunen motiverer til deltakelse, får til samling rundt oppgaven og samordner arbeidet for økt innovasjon (forankring i langsiktige plan- og utviklingsprosesser)
- 2) I hvilken grad prosjektet er basert på et samarbeid mellom næringsliv, kunnskapsorganisasjoner og offentlige myndigheter

OSLO

Det har de siste årene vært gjennomført flere analyser av Osloregionen. Den siste er en SWOT-analyse som var ferdig nå i våres, og som er en del av arbeidet med den kommende hovedstadsmeldingen. Flere av analysene konkluderer med at Osloregionen har et uutnyttet potensiale for innovasjon og nyskaping. Med de grundige analysene som har vært gjennomført bør man i Osloregionen ha et godt grunnlag for å komme med konkrete forslag til hvordan man best mulig kan møte de utfordringer og muligheter som eksisterer. Det forventes fra storbyprosjektets side at forslagene til pilot- og demonstrasjonsprosjekter har en klar sammenheng med de utfordringer man tydelig ser i regionen når det gjelder å fremme innovasjon. Samtidig bør Oslo kommune ha et godt grunnlag for å kunne si noe om sin egen rolle i innovasjonsarbeidet. Som nevnt tidligere vil Osloregionen presentere resultatene fra vårens arbeid med Storbyprosjektet i en egen rapport som vil være klar i slutten av juni.

I arbeidet med storbyprosjektet har Oslo kommune tatt en tydelig rolle som initiativtaker og pådriver i prosessen. Kommunen har samtidig hele tiden vært klare på at de ønsket å involvere samarbeidsalliansen Osloregionen i arbeidet. Oslo kommune var initiativtaker og aktivt deltakende i prosessen for etablering av samarbeidsalliansen. Den motorrollen som byrådet har tatt i forhold til samarbeidet i regionen har vært viktig.

Hovedstadsprosjektet har vært en prosess med bred involvering fra både kommune, fylkeskommune, virkemiddelapparatet, utdannings- og forskningsinstitusjoner og ikke minst fra næringslivet. Spesielt i delprosjektet om klynger i Osloregionen har man klart å mobilisere en rekke næringslivsaktører, også større bedrifter med internasjonal virksomhet, representert ved toppledelsen. Dette er med og viser at det er et stort engasjement og en vilje til å bidra i utviklingen av Osloregionen, med et spesielt fokus på innovasjon. Det blir nå viktig å beholde dette fokuset og videreføre de gode prosessene som er igangsatt gjennom storbyprosjektet. De innspill som kommer fra hovedstadsprosjektet vil være viktige innspill i en eventuell fase 2 av storbyprosjektet og vil også ses i sammenheng med det videre arbeidet med hovedstadsmeldingen.

KRISTIANSAND

I rapporten "Verdiskapningsevnen i norske storbyregioner" kan vi lese at Kristiansand har høy andel foretak med innovasjonsaktivitet, men når det gjelder antall patentsøknader kommer de relativt sett dårlig ut i forhold til de andre storbyene. Det er liten grad av investeringer i FoU i regionen, både private og offentlige, noe som i følge rapporten hemmer utviklingen i regionen.

Kristiansand har også et lavere utdanningsnivå og en lavere andel sysselsatte i kunnskapsintensive næringer enn de andre storbyene og ligger derfor lavest av byene på indikatoren for kompetansekapital.

I arbeidet med storbyprosjektet har Kristiansand kommune pekt på behovet for en bedre samordning av innsatsen og større grad av samarbeid mellom forsknings- og utdanningsmiljøer, finansielle miljøer, næringslivet og det offentlige for å få til økt innovasjon. De ønsker å etablere et innovasjonssystem i regionen, noe som blant annet vil kunne bidra til å øke investeringene i FoU.

Kristiansand kommune ser utfordringene når det gjelder kompetansekapital og jobber aktivt for å få etablert universitet i Kristiansand. En slik etablering kan bidra til økt kompetansekapital, og i tillegg gi en økning i forskningsaktiviteten i regionen.

I rapporten "Regionenes tilstand" pekes det på enkelte felt regionen bør satse på, og styrke kompetansen, områder hvor Kristiansandsregionen allerede er sterke i dag. Her nevnes tre områder; maritimt fagfelt, høyteknologi og kulturnæringen. Dette samsvarer bra med de satsingsområdene som kommunen har skissert i prosjektforslaget for storbyprosjektet.

Den sentrale styringsgruppen ser meget positivt på det initiativ Kristiansand kommune har vist til å ville bli en motor i prosessen. Kommunen har tatt utfordringen og sett potensialet i regionen. Kristiansandsregionen er svak på FoU, men sterk på industri og man har derfor tatt tak i dette. De satsingsområdene som skisseres er områder der regionen er sterk i dag og som man ønsker å videreutvikle. Samtidig ser kommunen mulighetene som ligger i å utvikle et nyskapingssystem, og har en lovende og god struktur på dette arbeidet. Kommunen har fått med seg viktige utviklingsaktører i arbeidet, og har også involvert næringslivet i prosessen. En slik solid forankring har lagt et godt grunnlag for videre arbeid.

Kristiansand kommune ga selv uttrykk for at de ser at de er i en startfase hvor de i første omgang ønsker å involvere de fem omkringliggende kommunene de allerede har et tett samarbeid med i dag. Slike prosesser som dette tar tid, og det er ofte riktig å ta det stegvis. Neste trinn i prosessen kan være å søke ytterligere involvering i Agderregionen, og f.eks. kan det være naturlig å trekke inn de sterke miljøene i Grimstad.

● STAVANGER

Stavangerregionen er den eneste av storbyregionene der næringslivet er den dominerende FoU-aktøren. Når det gjelder antall patentsøknader ligger regionen på topp, så Stavangerregionen skårer generelt høyt på innovasjonsindeksen i rapporten fra Gjelsvik og Holmen.

Stavangerregionen tar utgangspunkt i Strategisk Næringsplan for Stavangerregionen 2005-2020 i arbeidet med storbyprosjektet. Næringsplanen inneholder en analyse av regionens styrker, svakheter, muligheter og trusler, basert på blant annet rapportene fra Gjelsvik og Holmen og Selstad. I næringsplanen er det identifisert seks drivere for verdiskaping; kunnskap, nyskaping, internasjonalisering, livskvalitet, infrastruktur og offentlige tjenester. Det er videre beskrevet strategiske grep for hvordan regionen skal styrkes på de seks områdene.

Et område der regionen har spesielle utfordringer er på kompetanseområdet. Regionen har en relativt lav befolkningsandel med høyere utdanning. I næringsplanen presenteres satsingsområder som skal bidra til å bedre forholdet, spesielt med tanke på utdanning innen teknisk-naturvitenskapelige fag. På området nyskaping er Stavangerregionen relativt sterke i dag, men

regionen ser likevel forbedringspotensiale. Regionens næringsstruktur er dynamisk, men sårbar for endringer. Man ønsker ikke å bli for avhengige av utviklingen innen f eks olje- og gass og ønsker å bedre utnytte den solide teknologiske kompetansen som finnes i regionen, også i andre bransjer. Et av de strategiske grepene som presenteres i næringsplanen er å utvikle et senter for teknologioverføring. Dette er løftet ut som et eget prosjektforslag i storbyprosjektet.

Stavanger har på mange måter tatt på seg motorrollen gjennom etablering av ARNE, og ved å bruke ARNE i denne sammenhengen. Dette ser ut til å være en riktig satsing, og kommunen spilte en viktig rolle som initiativtaker til etableringen av samarbeidet. Gjennom bruk av ARNE i storbyprosjektet har man sikret sterk involvering fra de viktigste regionale aktørene og det ville være unaturlig å starte opp andre prosesser i arbeidet med prosjektet. Dette bekrefter ARNEs posisjon som utviklingsaktør og arena for regionalt samarbeid.

Prosjektforslaget som er forankret i arbeidet med strategisk næringsplan er et prosjekt der byen er en motor i regionen. Stavanger er arealmessig en liten by, og er derfor avhengig av en positiv utvikling i samarbeid med de andre kommunene i regionen. Det at hele regionen involveres i prosessen bidrar til å skape en robust region, samtidig som det underbygger ønsket om å satse på byen som senter i regionen. Det er altså et gjensidig behov og ønske om samarbeid og felles utvikling av Stavangerregionen. Andre byer i Norge vil om noen år være der Stavanger er i dag, og kan da lære av det Stavanger gjør nå. Dette prosjektet bør ha en direkte overføringsverdi til andre regioner.

BERGEN

Bergen har et bredt utdanningstilbud med både universitet og høyskole med lange tradisjoner. Dette gir likevel ikke tydelige utslag på indikatoren for kompetansekapital i rapporten fra Gjelsvik og Holmen, noe som kan tyde på at Bergen har et uutnyttet potensial knyttet til utdanningsinstitusjonenes rolle i forhold til verdiskaping og innovasjon. I rapporten kan vi også lese at Bergensregionen har et betydelig innslag av bedrifter med innovasjonsaktivitet. Det har vært en bedring i nyskapingsevnen de siste årene, men antall nyetableringer ligger jevnt med hva vi finner i landet for øvrig.

En prosjektgruppe sammensatt av representanter fra utdanningsinstitusjonene i Bergen, Hordaland fylkeskommune og Bergen Næringsråd gjennomførte i 2004 et prosjekt som nettopp skulle ta tak i utfordringene nevnt ovenfor. Prosjektgruppen identifiserte manglende koordinering av de mange satsingene innenfor entreprenørskap og innovasjon som en vesentlig flaskehals for økt innovasjonstakt og entreprenørskap, og anbefalte videre satsing gjennom et prosjekt for å etablere et senter for entreprenørskap og innovasjon. Styringsgruppen for storbyprosjektet i Bergen har fremmet dette prosjektet som et mulig pilotprosjekt. Prosjektet er også tatt inn i arbeidet med BS2020. Prosjektet har sitt nav i byen Bergen, men vil videreutvikles i samspill med regionale miljøer også utenfor Bergen.

Selstads "Regionenes tilstand" peker på fiske, oppdrett og forskning relatert til disse næringene som kjernekompetanse i Bergensregionen. Den marine klyngen i Bergen er også godt dokumentert gjennom andre rapporter og analyser. Økt samarbeid mellom kommuner, virkemiddelapparat, utdannings- og FoU-institusjoner og næringslivet kan bidra til økt innovasjon i næringen. Et konkret prosjekt som involverer flere av de nevnte aktørene kan bidra positivt gjennom å virke som en arena for samarbeid i regionen. Her kan Bergen kommune spille en viktig rolle som initiativtaker og pådriver i prosessene.

I Østlandsforsknings rapport om kulturnæringene argumenteres det for at kulturnæringene er viktige bidragsytere til verdiskapingen i de største byene i Norge, og i tillegg spiller en viktig rolle i forhold til andre deler av næringslivet. Sett i sammenheng med storbyprosjektet er prosjekter som tar utgangspunkt i kulturbaserte næringer interessante dersom prosjektene bidrar til å styrke byen som et attraktivt senter i regionen, har en positiv effekt på andre deler av næringslivet og samtidig bidrar til å synliggjøre byen internasjonalt. Bergen er en by med spesielle muligheter knyttet til å utnytte og styrke den posisjonen byen har som en internasjonalt kjent turistattraksjon. En satsing på kulturnæringer i Bergen kan ha nasjonal interesse.

I Bergen har en av utfordringene i arbeidet med storbyprosjektet vært å velge noen gode prosjekter og prioritere satsingsområder. Dette har styringsgruppen tatt tak i på en god måte og har blant annet valgt å satse på en bransje der de vet de er sterke. Bergen kommune har sikret at arbeidet med storbyprosjektet har vært med og bygget opp under pågående prosesser i regionen.

I kapittel 4 presenteres en liste over identifiserte nøkkelfaktorer for regional utvikling. Bergensregionen oppfyller noen av punktene, og jobber mot å oppfylle andre. To vesentlige områder å fokusere på fremover er å involvere viktige aktører i den funksjonelle Bergensregionen, og å sikre en felles visjon/strategisk idé innen den definerte regionen. Stavangerregionen har kommet langt i dette arbeidet. I likhet med Stavanger er Bergen avhengig av tett samarbeid med resten av regionen for å sikre langsiktig positiv utvikling. Som senter i regionen er det naturlig at Bergen kommune tar initiativ til et sterkere regionalt samarbeid. Bergen kommune ønsker et bedre samarbeid med de omkringliggende kommunene, og vi ser at kommunen har startet en prosess her som vil kunne bidra til å styrke Bergensregionen som en robust region. Bergen kommune signaliserer at de ønsker å ha en motorrolle for verdiskaping og innovasjon i regionen. I en eventuell fase 2 av storbyprosjektet bør de ta den rollen og involvere bredere i regionen.

TRONDHEIM

I Gjelsvik og Holmens rapport kan vi lese at Trondheimsregionen har en klar forbedring i verdiskapingsevnen over de tre årene som har blitt målt, og regionen skårer høyest av storbyene på nyskapingsevne. Regionen er tung på FoU, men skårer likevel lavt på innovasjonsindeksen. Dette skyldes et forholdsvis lavt antall meddelte patenter og et lavt antall foretak med innovasjonsaktivitet. Instituttene, høyskolene og universitetet er de dominerende FoU-aktørene.

Selstad skriver i sin rapport "Regionenes tilstand" at veksten i Trøndelag i stor grad er begrenset til Trondheim, og at det der er liten kobling mellom næringsliv og FoU i forhold til hva man skulle forvente. Studier tyder på at det i Trondheimsregionen i stor grad er et passivt næringsliv i forhold til å utnytte de tunge forskningsmiljøene i byen. I siste avsnitt i kapittel 4 "Kunnskapsgrunnlag" i denne rapporten presenteres langsiktig engasjement fra næringslivet som en nøkkelfaktor for regional utvikling. Manglende engasjement fra næringslivets side synes derfor å kunne være en flaskehals i innovasjonssystemet i Trondheimsregionen. Trondheim kommune har fremmet et forslag til et prosjekt som skal bidra til økt innovasjon i næringslivet. Det er imidlertid uklart om prosessen i storbyprosjektet har bidratt til å motivere næringslivet til å involvere seg i større grad i innovasjonssystemet.

I listen over nøkkelfaktorer for regional utvikling i kapittel 4 nevnes også behovet for et sterkt regionalt Triple-Helix-lederskap og en felles visjon. I møtet med den sentrale styringsgruppen i januar ble det fra Trondheimsmiljøet pekt på manglende koordinering mellom de ulike initiativene innenfor arbeid med innovasjon og nyskaping i regionen som en vesentlig

flaskehals for økt innovasjon. Dette er et område det bør settes fokus på. Det ligger store muligheter i kjølvannet av å forene eksisterende krefter, men dette er i begrenset grad fulgt opp i arbeidet med storbyprosjektet i Trondheim.

Et annet forhold man kan lese ut av indikatorene i rapporten fra Gjelsvik og Holmen er en beskjeden internasjonal orientering. SINTEF har tatt tak i noen av utfordringene på dette området og fremmet et prosjektforslag som skal styrke det internasjonale fokuset i Trondheim. Denne satsingen bygger på kjente teorier om at kulturelt mangfold styrker internasjonalisering og dermed konkurransekraft. Skal et slikt prosjekt være interessant i sammenheng med storbyprosjektet må prosjektet ha et bredt fokus og involvering også fra andre aktører enn forskningsmiljøene.

Gjennom storbyprosjektet har Trondheim kommune blitt utfordret på sin rolle som motor for regional og nasjonal innovasjon. Kommunen har ikke svart tydelig på denne delen av oppgaven. En kommunes rolle som motor for innovasjon innebærer blant annet at kommunen klarer å motivere og samordne relevante aktører. En av kommunens hovedutfordringer vil i det videre arbeidet være å sikre god forankring i prosessene og samordne ulike initiativ og interesser. Bedrifter lokalisert i omkringliggende kommuner er viktige underleverandører til teknologi-bedrifter lokalisert i Trondheim. Disse kommunene vil derfor ha en egeninteresse i at Trondheim utvikler sin rolle innen etablering av høyteknologibedrifter, og man kan med fordel involvere kommunene i større grad i det videre arbeidet.

Trondheim kommunes samarbeid med de to fylkeskommunene i Trøndelag om en felles fylkesplan og felles samhandlingsprogram viser at kommunen er i ferd med å innta en ny rolle i den regionale utviklingen. Den felles fylkesplanen ble blant annet nevnt i Trondheims presentasjon på erfaringskonferansen i Bergen. Det er derfor noe overraskende at man ikke har en tydeligere forankring mot fylkesplanens samhandlingsprogram i Trondheims innspill til storbyprosjektet. Både i det kommunale næringsplanarbeidet og gjennom det regionale samarbeidet vil imidlertid Trondheim kommune få god anledning til å vise at de er klare for å ta en tydeligere rolle som motor for næringsutvikling i Trondheimsregionen.

TROMSØ

Tromsø skårer lavt på innovasjonsindeksen i Gjelsvik og Holmens rapport, både når det gjelder antall patentsøknader og innovasjonsaktivitet i næringslivet, selv om regionen har høyt utdanningsnivå og en stor andel av befolkningen med høyere utdanning. Når vi ser på forskning og utvikling er universitet og høyskole de dominerende aktørene. Dette kan tyde på at det er et behov for en bedre kobling mellom FoU-miljøene og næringslivet.

Tromsø kommune har tatt tak i oppgavene i storbyprosjektet på en god måte. Kommunen har tatt initiativ til å samle de viktigste aktørene som sammen kan bidra til økt fokus på innovasjon i regionen, og evnet å se hva som er de største utfordringene. Styringsgruppen har levert en rapport som inneholder en solid drøfting av kommunens rolle i arbeidet for økt innovasjon. Kommunen peker her blant annet på at den selv kan risikere å bli en flaskehals i dette arbeidet med som de selv sier "et omfattende og dels fragmentarisk engasjement – i kombinasjon med ressursknapphet og dagsordentetthet". Kommunen viser her at den er bevisst også sine egne utfordringer. Prosjektet "Innovasjonsarena Tromsø" er en tilnærming til å ta tak i kommunens utfordringer knyttet til sin rolle i regional næringsutvikling.

I arbeidet med storbyprosjektet har styringsgruppen i Tromsø sett utfordringene knyttet til forholdet mellom næringslivet og forskningsmiljøene. Styringsgruppen har møtt utfordringen

gjennom å definere prosjektet "Øversida og nersida av Stakkevollveien". Her har de samtidig tatt tak i en del av næringslivet der de i følge Selstads rapport har et kompetansefortrinn, nemlig fiskerirelatert virksomhet, her representert ved maritimt orienterte servicebedrifter. Prosjektet tar tak i en av de store utfordringene i regionen, og erfaringer fra arbeidet vil kunne ha overføringsverdi også til andre bransjer.

Kommunen har satt i gang en verdifull prosess og styringsgruppen i Tromsø har skissert prioriterte satsinger for videre arbeid i en eventuell fase 2 av storbyprosjektet.

7. SENTRAL STYRINGSGRUPPES ANBEFALINGER

Både i storbymeldingen og i regionalmeldingen ser vi at byene generelt, og storbyene spesielt, er tillagt en større vekt i den regionale utviklingen enn tidligere. Det er ikke tradisjon i Norge for at storbyene har et spesielt fokus i en slik sammenheng, og derfor har det heller ikke vært vanlig for storbykommunene å se seg selv som en viktig motor for regional og nasjonal utvikling og innovasjon, og føre en næringspolitikk med bakgrunn i et slikt bilde. Storbyprosjektet har hatt som ambisjon å bevisstgjøre storbykommunene i denne rollen. Mandat og oppgave i storbyprosjektet har ikke vært veldig tydelig på hvordan storbyene skulle ta tak i arbeidet med prosjektet, og byene har derfor løst oppgaven på ulike måter. Alle byene har ikke svart like klart på alle deler av den utfordringen de har fått. Alle innspillene er imidlertid viktige bidrag og starter en prosess som definerer storbyenes betydning for regional utvikling og innovasjon. Styringsgruppen betrakter storbyprosjektet så langt som et viktig skritt i retning av å involvere storbyene i utformingen av en helhetlig innovasjonspolitikkt der storbyene kan, og vil, spille en viktig rolle.

Arbeidet med storbyprosjektet har i stor grad vært et mobiliseringsarbeid der det har blitt igangsatt viktige prosesser og involvert et bredt spekter av aktører i storbyregionene. Prosessene har i de fleste byene vært inkluderende. I de byene der det ikke eksisterer etablerte strukturer for samarbeid mellom de aktuelle aktørene har arbeidet med storbyprosjektet bidratt til å styrke samarbeidet mellom disse og dette har hatt en egenverdi som kan sies å være en positiv tilleggseffekt ved prosjektet. Samtidig har storbyprosjektet vært med og bygget opp under pågående prosesser i storbyregionene. Bred deltakelse og stort engasjement i prosessene har imidlertid utvilsomt bidratt til å skape forventninger om en videreføring av storbyprosjektet.

Den sentrale styringsgruppen ser det ikke som sin oppgave å gi en anbefaling av enkeltprosjekter i denne rapporten. Vi gjør en samlet vurdering av storbyenes forslag, og vil i en fase 2, som vi sterkt anbefaler, gå mer detaljert inn i de enkelte forslag. Generelt kan vi si at det har kommet en rekke gode prosjektforslag. En del av disse er imidlertid ikke relevante i forhold til storbyprosjektets målsetting, men kan være interessante for videreføring i andre sammenhenger. Styringsgruppen stiller seg generelt positiv til prosesser som styrker storbyenes rolle som motor for innovasjon og fører arbeidet for økt regional og nasjonal innovasjon videre.

I mandatet for storbyprosjektet står det blant annet at ”man skal se på eksisterende rammebetingelser og virkemidler for å fremme innovasjon”. Ingen av byene har kommentert innretningen på virkemiddelapparatet i arbeidet med storbyprosjektet. Dette kan imidlertid ikke tolkes som et uttrykk for at det ikke er rom for forbedringer, og virkemiddelapparatets innretning og arbeid med et større fokus på storbyene bør være et område å se nærmere på i en eventuell fase 2 av prosjektet.

Uavhengig av en videreføring av storbyprosjektet bør det å arbeide for bærekraftige regioner gjennom samarbeid være et incentiv i seg selv for byene til å arbeide videre med de prosessene som nå er igangsatt. Byene må søke å være motorer, ikke bare i sammenhengen by og omland, men også for å bevare og styrke pågående innovasjonsprosesser.

Gjennom arbeidet med storbyprosjektet har det kommet frem viktige og gode innspill fra storbyene. Det har blitt gjort et godt stykke arbeid som en bør bygge videre på. Det er flere av prosjektforslagene som er interessante sett i forhold til storbyprosjektets målsetting, og den sentrale styringsgruppen anbefaler at det gis mulighet til å arbeide videre med disse prosjektene i en fase 2. Andre forslag bør tas videre i en konkret dialog med virkemiddelapparatet.

Den sentrale styringsgruppen vil anbefale at storbyprosjektet videreføres, med begrunnelse i at vi ser følgende behov:

- *Se nærmere på storbyenes utfordringer knyttet til rollen som motor for regional og nasjonal innovasjon*
- *Gå dypere inn i problemstillinger knyttet til storbyenes innovasjonsevne og prioritere (for)prosjekter som kan belyse disse problemstillingene*
- *Samle flere internasjonale erfaringer som kan være relevante for norske forhold og som kan gi overføringsverdier*
- *Vurdere virkemiddelapparatets muligheter i forhold til satsing på storbyene*
- *Videreføre viktige prosesser igangsatt i storbyprosjektets fase 1*

Det er nødvendig at det stilles tilstrekkelige midler til rådighet til dette arbeidet, anslagsvis 5-10 millioner kroner det første året. Dette inkluderer støtte til regionale prosjekter. Det er samtidig viktig at det sikres langsiktighet i satsingen. I prosjektplanen for storbyprosjektet er det skissert at prosjekter i en fase 2 vil kunne ha 5-6 års horisont. Dette er et nødvendig tidsperspektiv for å sikre et tilstrekkelig erfaringsgrunnlag.

Styringsgruppen anbefaler å videreføre desentralisering av prosjektet gjennom regionale styringsgrupper for å komme problemstillingene nærmere og sikre nødvendig regional forankring. I det videre arbeidet med storbyprosjektet må det legges opp til en bred dialog som involverer alle byene i en læringsprosess og sikrer erfaringsoverføring mellom storbyene, og mellom lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Vedlegg:

OVERSIKT OVER FORSLAG TIL PILOT- OG DEMONSTRASJONSPROSJEKTER

Her gis en oversikt over prosjektforslagene fra storbyene med budsjettforslag der dette er skissert.

Oslo

Konkrete prosjektforslag klare i rapport 21. juni.

Kristiansand

- Fremtidens nyskapingssystem i Kristiansandsregionen
Budsjettforslag: kr 2 275 000 pr år i fem år fra KRD

Stavanger

- Videreutvikling av samspillet mellom sentrum og omlandskommuner i Stavangerreg.
Budsjettforslag: kr 1 mill til forprosjekt, hvorav kr 250 000 fra KRD
- Stavangerregionens senter for teknologioverføring
Budsjettforslag: kr 400 000 til forprosjekt, hvorav kr 200 000 fra KRD

Bergen

- Videreutvikling av marin sektor og marine arter i oppdrett
Budsjettforslag: kr 9,1 mill, hvorav kr 1,2 mill fra Skattefunn og kr 1,3 mill andre offentlige
- Kompetanseutvikling og internasjonalisering av musikkbransjen
- Kraftsenter for innovasjon og entreprenørskap
Budsjettforslag: kr 4 mill pr år, finansiert 50 % av deltakende institusjoner og 50 % av lokalt næringsliv

Trondheim

- "Bananas i Perleporten"
- "Creole City" – innovasjon gjennom kulturelt mangfold
 - a) Internasjonal ultralyd i Trondheim, kostnadsramme kr 10 mill over to år
 - b) The International Student Challenge in Trondheim, kostnadsramme kr 10 mill over to år
 - c) Trondheim International Brain Shopping, kostnadsramme kr 5 mill
 - d) Rekruttering av asiatiske studenter, kostnadsramme kr 10 mill over to år
 - e) Trådløs by, kostnadsramme kr 10 mill over to år
 - f) Internasjonalt senter for musikk og teknologi, kostnadsramme kr 21,5 mill over to år
 - g) Kommunens rolle i Creole City, kr 4 mill over to år

Tromsø

- "På nersida av Stakkevollveien" (Kobling FoU og næringslivet)
- Påkobling til Arenaprogrammet Bioklynge Nord
- Påkobling til prosjekt NUKiT – knutepunkt Troms
- "TVIBIT" på innovasjonsarenaen
- Innovasjonsarena Tromsø – årlig strategiseminar
- Kompetansesamfunnet Troms II
- Tromsø og Innovasjonsløft Nord

